

Κεφάλαιο 1
Η Ελλάδα

fedimos.gr

Χάρτης 1. Ελλάδα



Η Ελλάδα

1.1. Γεωγραφικός προσδιορισμός

Η Ελλάδα βρίσκεται στο βόρειο ημισφαίριο και καταλαμβάνει το νότιο άκρο της Βαλκανικής χερσονήσου. Η έκτασή της ανέρχεται στα 132.000 τ.χλμ. Γεωγραφικά εκτείνεται από 34ο 45' μέχρι 41ο 45' γεωγραφικού πλάτους και από 19ο 30' μέχρι 29ο 45' γεωγραφικού μήκους ανατολικά του Γκρήνουιτς. Συνορεύει βόρεια με τα κράτη Αλβανία, FYROM και Βουλγαρία και ανατολικά με την Τουρκία. Η χώρα βρέχεται από τη Μεσόγειο Θάλασσα. Τα κυριότερα πελάγη που βρέχουν την Ελλάδα είναι το Αιγαίο, το Θρακικό, το Μυρτώο, το Κρητικό, το Καρπάθιο, το Ικάριο, το Λιβυκό και το Ιόνιο. Η θάλασσα που την περιβάλλει διεισδύει στα παράλια της, εισβάλλει βαθιά στην ξηρά και σχηματίζει πλήθος μικρών και μεγάλων κόλπων, ακρωτηρίων και άλλων σχηματισμών.

Η χώρα διακρίνεται για το νησιωτικό της χαρακτήρα καθώς διαθέτει μεγάλο αριθμό των νησιών Ιόνιο πέλαγος και ιδίως στο Αιγαίο πέλαγος. Το συνολικό μήκος των ακτών της ανέρχεται στα 16.000 χλμ. Το νησιωτικό τμήμα της χώρας περιλαμβάνει μεγάλα και μικρά νησιά και νησιωτικά συμπλέγματα.

Σύμφωνα με τη γεωγραφική διαίρεση η Ελλάδα διακρίνεται στις ακόλουθες γεωγραφικές περιοχές¹:

1. Ήπειρος (Ιωάννινα, Θεσπρωτία, Άρτα, Πρέβεζα)
2. Θεσσαλία (Μαγνησία, Λόρισα, Ίτρίκαλα, Καρδίτσα)
3. Θράκη (Ξάνθη, Ροδόπη, Ξβρος)
4. Μακεδονία (Θεσσαλονίκη, Χαλκιδική, Κιλκίς, Πέλλα, Ημαθία, Πιερία, Κοζάνη, Γρεβενά, Καστοριά, Φλώρινα, Σέρρες, Δράμα, Καβάλα)
5. Στερεά Ελλάδα (Αιτωλοακαρνανία, Βοιωτία, Εύβοια, Ευρυτανία, Φθιώτιδα, Φωκίδα)
6. Πελοπόννησος (Αχαΐα, Αργολίδα, Αρκαδία, Ηλεία, Κορινθία, Λακωνία, Μεσσηνία)
7. Κρήτη (Χανιά, Ρέθυμνο, Ηράκλειο, Λασιθί)
8. Ιόνια νησιά (Κέρκυρα, Κεφαλονιά, Ζάκυνθος, Λευκάδα)
9. Νησιά Αιγαίου (Κυκλάδες, Λέσβος, Χίος, Σάμος, Δωδεκάνησα)

Διαφορετική όμως είναι η διοικητική διαίρεση της Ελλάδας. Σύμφωνα με αυτή η χώρα διαιρείται σε δεκατρείς διοικητικές περιφέρειες² όπως φαίνονται στον Πίνακα 1. που ακολουθεί:

1 Η γεωγραφική διαίρεση δεν συμπίπτει απολύτως με τη διοικητική διαίρεση της χώρας π.χ. σύμφωνα με τη γεωγραφική διαίρεση η Πελοπόννησος περιλαμβάνει 7 περιφερειακές ενότητες ενώ σύμφωνα με τη διοικητική διαίρεση η Περιφέρεια Πελοποννήσου περιλαμβάνει 5 περιφερειακές ενότητες καθώς οι άλλες δύο (Αχαΐας και Ηλεία, μαζί με την περιφερειακή ενότητα Αιτωλοακαρνανίας της Στερεάς Ελλάδας αποτελούν την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.

2 Μυλωνόπουλος, Δ. (2012). Στοιχεία Δικαίου, Γ' έκδοση, Σταμούλης ΑΕ, σελ. 348-351.

Πίνακας 1. Διοικητικές Περιφέρειες της Ελλάδας

	Περιφέρεια	Έδρα	Περιφερειακές ενότητες	Πληθυσμός
1.	Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης	Κομοτηνή	Έβρου, Ροδόπης, Ξάνθης, Δράμας, Καβάλας, Θάσου	608.182
2.	Κεντρικής Μακεδονίας	Θεσ/νίκη	Σερρών, Θεσσαλονίκης, Χαλκιδικής, Κιλκίς, Πέλλας, Ημαθίας, Πιερίας.	1.880.058
3.	Δυτικής Μακεδονίας	Κοζάνη	Φλώρινας, Κοζάνης, Καστοριάς, Γρεβενών.	283.689
4.	Ηπείρου	Ιωάννινα	Ιωαννίνων, Άρτας, Θεσπρωτίας, Πρέβεζας.	336.856
5.	Θεσσαλίας	Λάρισα	Λάρισας, Μαγνησίας, Σποράδων, Τρικάλων, Καρδίτσας	732.762
6.	Ιονίων Νήσων	Κέρκυρα	Κέρκυρας, Λευκάδας, Κεφαλληνίας, Ιθάκης, Ζακύνθου	207.855
7.	Δυτικής Ελλάδας	Πάτρα	Αιτωλοακαρνανίας, Αχαΐας, Ηλείας	679.796
8.	Στερεάς Ελλάδας	Λαμία	Φθιώτιδας, Ευρυτανίας, Φωκίδας, Βοιωτίας, Ευβοίας	547.390
9.	Αττικής	Αθήνα	Βορείου Τομέα, Δυτικού Τομέα, Κεντρικού Τομέα, Νοτίου Τομέα, Πειραιώς, Νήσων, Ανατολικής Αττικής, Δυτικής Αττικής	3.827.624
10.	Πελοποννήσου	Τρίπολη	Κορινθίας, Αργολίδας, Αρκαδίας, Μεσσηνίας, Λακωνίας	577.903
11.	Βορείου Αιγαίου	Μυτιλήνη	Λέσβου, Χίου, Σάμου, Λήμνου, Ικαρίας	199.231
12.	Νοτίου Αιγαίου	Ερμούπολη	Άνδρος, Μήλος, Νάξος, Θήρα, Κέα-Κύθνος, Μύκονος, Σύρος, Τήνος, Πάρος, Κάλυμνος, Κάρπαθος, Κως, Ρόδος	308.975
13.	Κρήτης	Ηράκλειο	Χανίων, Ρεθύμνης, Ηρακλείου, Λασιθίου	623.065

1.2. Το φυσικό περιβάλλον

Το μεγαλύτερο μέρος της Ελλάδας (70%) είναι ορεινό. Η οροσειρά της Πίνδου, τα Άγραφα, ο Τυμφρηστός, το Παναϊτωλικό, η Οίτη, τα Βαρδούσια, ο Παρνασσός, η Γκιόνα στην Κεντρική και στη Βόρεια Ελλάδα όπως και το Παναχαϊκό, ο Ερύμανθος, τα Αροάνια Όρη, η Κυλλήνη, το Μαίναλο, ο Πάρνωνας και ο Ταΰγετος στην Πελοπόννησο, διασχίζουν τη χώρα από ΒΒΔ προς ΝΝΑ και τη χωρίζουν σε δύο περιοχές που διακρίνονται κλιματικά και φυτογεωγραφικά. Επίσης οι ορεινοί όγκοι στην Ανατολική Ελλάδα

(Βέρμιο, Πιέρια, Όλυμπος, Όσσα, Μαυροβούνιο, Πήλιο) έχουν κατεύθυνση από βορρά προς νότο. Στις οροσειρές αυτές οι ανατολικές πλαγιές επειδή δέχονται περισσότερες βροχές είναι πλουσιότερες σε βλάστηση.



Κρήτη. Η λιμνοθάλασσα του Μπάλου.

Οι ορεινοί όγκοι στη βόρεια Ελλάδα (Βόρας, Τζένα, Πάικο, Μπέλες, Άγκιστρο, Φαλακρό όρος, Ροδόπη) εκτείνονται από τα δυτικά προς τα ανατολικά και προστατεύουν τις περιοχές από τους ψυχρούς βόρειους ανέμους.

Οι ορεινοί όγκοι της χώρας επηρεάζουν έντονα το κλίμα της. Το κλίμα της Ελλάδας χαρακτηρίζεται ως μεσογειακό, με ήπιο χειμώνα και ζεστό καλοκαίρι. Σε όλη τη χώρα όμως συναντώνται πολλοί κλιματικοί τύποι λόγω του ηπειρωτικού και νησιωτικού χαρακτήρα της. Ειδικότερα διαμορφώνονται οι ακόλουθες κλιματικές περιοχές:

α) Η ορεινή περιοχή, που περιλαμβάνει τους ορεινούς όγκους της βόρειας και κεντρικής Ελλάδας, της Πελοποννήσου και της Κρήτης. Στις περιοχές αυτές το καλοκαίρι είναι δροσερότερο και ο χειμώνας δριμύτερος. Ιδιαίτερα στη βόρεια Ελλάδα το κλίμα χαρακτηρίζεται ως ηπειρωτικό-μεσευρωπαϊκό.

β) Η περιοχή της βόρειας Ελλάδας, που περιλαμβάνει το εσωτερικό της Ηπείρου, της Θεσσαλίας, της Μακεδονίας και της Θράκης. Το κλίμα της περιοχής αυτής αποτελεί μετάβαση από το μεσογειακό προς το ηπειρωτικό.

γ) Η περιοχή του Ιονίου πελάγους, που περιλαμβάνει τις δυτικές ακτές της Ελλάδας και τα νησιά του Ιονίου πελάγους. Το κλίμα της περιοχής αυτής χαρακτηρίζεται από ήπιο χειμώνα με αυξημένες βροχοπτώσεις, που είναι συχνές την άνοιξη και το φθινόπωρο.

δ) Η περιοχή του Αιγαίου πελάγους που περιλαμβάνει τη νοτιοανατολική Ελλάδα, τα νησιά του Αιγαίου και την Κρήτη. Το κλίμα της περιοχής αυτής πλησιάζει προς εκείνο της προηγούμενης, είναι όμως ψυχρότερο το χειμώνα και ξηρότερο.

Η ύπαρξη διαφόρων κλιματικών τύπων συμβάλλει στην μεγάλη ποικιλότητα χλωρίδας, πανίδας και οικοσυστημάτων. Η ελληνική χλωρίδα αποτελείται από μεσογειακά, μεσευρωπαϊκά και ιρανοκασπικά στοιχεία.

Τα είδη των φυτών που έχουν καταγραφεί ξεπερνούν τα 6.000 και τα ενδημικά είδη, σε σχέση με το μέγεθος της χώρας, είναι πολλά, εξαιτίας του ψηλού βαθμού απομόνωσης των πολυάριθμων βουνών και νησιών.

Η πανίδα της αποτελείται από πλούσιο μίγμα ευρωπαϊκών, ασιατικών και αφρικανικών ειδών.

1.2.1. Τα Οικοσυστήματα

Η Ελλάδα φιλοξενεί μεγάλη ποικιλότητα οικοσυστημάτων, από το ημιερημικό της νοτιοανατολικής Κρήτης μέχρι των ψυχρόβιων δασών της σημύδας, της δασικής πεύκης και της ερυθρελάτης, στη Ροδόπη.

Λόγω της απειλής της εξαφάνισης πολλών ειδών και της αλλοίωσης της σύνθεσης και της υποβάθμισης πολλών οικοσυστημάτων η Ελλάδα ενσωμάτωσε στο εθνικό της δίκαιο την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ «για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας». Σκοπός της Οδηγίας είναι «να συμβάλει στην προστασία της

βιολογικής ποικιλομορφίας, μέσω της διατήρησης των φυσικών οικοτόπων, καθώς και της άγριας χλωρίδας και πανίδας στο ευρωπαϊκό έδαφος των κρατών μελών όπου εφαρμόζεται η συνθήκη».

Βασικό μέσο για την επίτευξη του σκοπού της Οδηγίας είναι η δημιουργία δικτύου προστατευμένων περιοχών με την ονομασία «Natura 2000». Το δίκτυο Natura 2000 αποτελείται από τις Ειδικές Ζώνες Διατήρησης σύμφωνα με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ και από τις Ζώνες Ειδικής Προστασίας για τα πτηνά σύμφωνα με την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ για την προστασία των πτηνών.

Οι περιοχές του δικτύου τίθενται υπό καθεστώς ειδικής διαχείρισης που καθορίζει κάθε κράτος λαμβάνοντας υπόψη κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές ιδιαιτερότητες.

Επίσης η Ελλάδα έχει κυρώσει Διεθνείς Συμβάσεις για την προστασία της φύσης. Έτσι σύμφωνα με το διεθνές νομικό πλαίσιο οι προστατευόμενες περιοχές διεθνούς σημασίας είναι οι Υγρότοποι διεθνούς σημασίας (Σύμβαση Ramsar), οι Περιοχές του δικτύου Natura 2000, οι Ειδικά Προστατευόμενες Περιοχές (Σύμβαση της Βαρκελώνης), τα Βιογενετικά Αποθέματα, τα Αποθέματα Βιόσφαιρας, τα Μνημεία Παγκόσμιας Φυσικής Κληρονομιάς (UNESCO), κ.ά.

- Οι *Υγρότοποι* είναι φυσικές ή τεχνητές περιοχές που αποτελούνται από έλη με πλώδη βλάστηση, από μη αποκλειστικά ομβροδιαίτα έλη με τυρφώδες υπόστρωμα, από τυρφώδεις γαίες ή από νερό. Οι περιοχές αυτές είναι μόνιμα ή προσωρινά κατακλυζόμενες από νερό που είναι στάσιμο ή τρεχούμενο, γλυκό, υφάλμυρο ή αλμυρό. Επίσης περιλαμβάνουν και εκείνες τις περιοχές που καλύπτονται από θαλασσινό νερό, το βάθος του οποίου κατά τη ρηχία δεν υπερβαίνει τα έξι μέτρα. Οι υγρότοποι φιλοξενούν πληθώρα υδρόβιων πουλιών που βρίσκουν εκεί χώρους για αναπαραγωγή, φώλιασμα, τροφή και ξεκούραση. Οι κυριότερες κατηγορίες στις οποίες διακρίνονται οι υγρότοποι στην Ελλάδα είναι τα *Δέλτα*, τα *έλη*, οι *λίμνες*, οι *λιμνοθάλασσες*, οι *πηγές*, οι *εκβολές*, οι *ποταμοί* και οι *τεχνητές λίμνες*.

- *Δέλτα* ονομάζονται οι εκτάσεις που σχηματίζονται από τα στερεά υλικά που μεταφέρουν οι ποταμοί και τα εναποθέτουν στις εκβολές τους. Ένα δέλτα αν και θεωρείται συνολικά υγρότοπος, στην πραγματικότητα αποτελείται από ένα σύνολο διαφόρων τύπων υγροτόπων και χερσαίων τοποθεσιών.

- *Έλη* είναι πολύ ρηχές περιοχές με μόνιμη ή συνήθως περιοδική κατάκλυση νερού.

- *Λιμνοθάλασσες* είναι αβαθείς παράκτιες περιοχές με συγκέντρωση ύδατος που επικοινωνούν με τη θάλασσα μέσω ενός διαύλου. Οι λιμνοθάλασσες θεωρούνται από τα πιο παραγωγικά οικοσυστήματα σε ψάρια υψηλής εμπορικής αξίας. Επιτελούν σε υψηλό βαθμό πολλές φυσικές λειτουργίες και ιδίως τη λειτουργία της εξαγωγής τροφής στη γειτονική θαλάσσια περιοχή.

Οι υγρότοποι έχουν πολλαπλή σημασία για τον άνθρωπο, διότι εκτός από τη σημασία τους για την άρδευση, ύδρευση, παραγωγή αλιευμάτων, κ.λπ. παρέχουν τη δυνατότητα για αναψυχή, άθληση, εκπαίδευση και έρευνα και συνδέονται με την ιστορία, τη μυθολογία και την πολιτιστική παράδοση.

1.2.2. Νομική προστασία του φυσικού περιβάλλοντος

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία οι προστατευόμενες περιοχές του φυσικού περιβάλλοντος είναι οι Εθνικοί Δρυμοί, τα Εθνικά Πάρκα, τα Αισθητικά Δάση, τα Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης, τα Καταφύγια Άγριας Ζωής, οι Ελεγχόμενες κυνηγετικές περιοχές, τα Εκτροφεία θηραμάτων, οι Περιοχές Απόλυτης Προστασίας της Φύσης, οι Περιοχές Προστασίας της Φύσης, οι Προστατευόμενοι Φυσικοί Σχηματισμοί και Τοπία και οι Περιοχές Οικοανάπτυξης.

1.2.2.1. Εθνικοί Δρυμοί

Οι Εθνικοί Δρυμοί περιλαμβάνουν εκτάσεις, στις περισσότερες από τις οποίες κυριαρχεί ο δασικός χαρακτήρας. Περιλαμβάνουν δασικές περιοχές που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον από άποψη διατήρησης της αυτοφυούς χλωρίδας και της άγριας πανίδας, των γεωμορφολογικών σχηματισμών, του υπεδάφους, της ατμόσφαιρας, των νερών και γενικά του φυσικού περιβάλλοντος. Στη χώρα μας έχουν κηρυχθεί 10 Εθνικοί Δρυμοί, με συνολική έκταση 687.320 στρέμματα.

Πίνακας 2. Εθνικοί Δρυμοί

	Εθνικοί Δρυμοί	Περιοχή / Περιφερ. ενότητα	Εμβαδόν (στρέμ.)	ΦΕΚ
1.	Εθνικός Δρυμός Πάρνηθας	Αττικής	38.120	155/A/1961
2.	Εθνικός Δρυμός Σουνίου	Αττικής	35.000	80/A/1974
3.	Εθνικός Δρυμός Πίνδου Βάλια Κάλντα	Ιωαννίνων/ Γρεβενών	69.270	120/A/1966
4.	Εθνικός Δρυμός Οίτης	Φθιώτιδας	72.100	120/A/1966
5.	Εθνικός Δρυμός Πρεσπών	Φλώρινας	194.700	19/A/1975
6.	Εθνικός Δρυμός Βίκου – Αώου	Ιωαννίνων	126.000	198/A/1973
7.	Εθνικός Δρυμός Σαμαριάς Λευκά Όρη	Χανίων	48.500	200/A/1962, 33/A/1964
8.	Εθνικός Δρυμός Παρνασσού	Βοιωτίας/ Φωκίδας/	35.130	286/A/38, 1/A/1939
9.	Εθνικός Δρυμός Αίνου	Κεφαλλονιάς	28.620	199/A/1962
10.	Εθνικός Δρυμός Ολύμπου	Πιερίας/Λάρισας	39.880	248/A/1938

1.2.2.2. Εθνικά Πάρκα

Τα Εθνικά Πάρκα θεσπίστηκαν ως κατηγορία προστατευόμενων περιοχών με τον Ν. 1650/1986, όπως τροποποιήθηκε με το Ν. 3937/2011. Όταν το Εθνικό Πάρκο ή μεγάλο τμήμα του καταλαμβάνει εκτάσεις δασικού χαρακτήρα μπορεί να χαρακτηρίζεται ως Εθνικός Δρυμός. Όταν το Εθνικό Πάρκο καταλαμβάνει θαλάσσιες περιοχές μπορεί να χαρακτηριστεί ως Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο. Στην Ελλάδα έχουν χαρακτηριστεί δεκαεπτά (17) Εθνικά Πάρκα (Πίνακας 3.).

Πίνακας 3. Εθνικά Πάρκα

	Εθνικά Πάρκα	Περιοχή/ Περιφερ. ενότητα	ΦΕΚ	Δραστηριότητες (ανάλογα τη ζώνη προστασίας)
1.	Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Αλοννήσου – Βορείων Σποράδων	Μαγνησίας	ΚΥΑ 23537/2003 (ΦΕΚ 621/Δ)	Επιστημονική έρευνα, κολύμβηση, ελεύθερη κατάδυση, αναψυχή, πολιτιστικός τουρισμός
2.	Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου	Ζακύνθου	ΠΔ (ΦΕΚ 906/Α/1999) Τροποποίηση ΦΕΚ 1172/Δ/2003	Τουρισμός, αναψυχή, περιβαλλοντική ενημέρωση, αγροτουριστικές δραστηριότητες
3.	Εθνικό Πάρκο Σχινιά – Μαραθώνα	Αττικής	ΠΔ (ΦΕΚ 395/Α/2000) ΚΥΑ 32473/7718/2001 (ΦΕΚ 1830/Β)	Θαλάσσια αναψυχή, εκπαιδευτικές δραστηριότητες, επιστημονική έρευνα, αναψυχή, αθλητισμός
4.	Εθνικό Πάρκο Υγροτόπων των λιμνών Κορώνειας – Βόλβης και των Μακεδονικών Τεμπών	Χαλκιδικής	ΚΥΑ 6919/2004 (ΦΕΚ 248/Δ) ΚΥΑ 39542/2008(ΦΕΚ 441/ΤΑΑΠΘ) Διαχειριστικό Σχέδιο ΥΑ 58481/2012(ΦΕΚ 3159/Β)	Επιστημονική έρευνα, περιβαλλοντική εκπαίδευση, παρατήρηση της φύσης, ήπια αναψυχή, Άσκηση ήπιων ναυαθλητικών δραστηριοτήτων με μη μηχανοκίνητα μέσα (κωπηλασία, ιστιοσανίδα), περιήγηση
5.	Εθνικό Πάρκο Β. Πίνδου (Εθνικών Δρυμών Βίκου - Αώου και Πίνδου)	Γρεβενών, Ιωαννίνων	ΚΥΑ 23069/2005 (ΦΕΚ 639/Δ)	Οικοτουρισμός, εκπαιδευτικές δραστηριότητες, παρατήρηση φύσης, ήπια αναψυχή, κατασκήνωση, υπαίθρια άθληση, διάπλους Αώου, Βοϊδομάτη, ράφτινγκ
6.	Εθνικό Πάρκο Λιμνοθαλασσών Μεσολογγίου – Αιτωλικού, κάτρωρου και εκβολών ποταμών Αχελώου και Ευήνου και νήσων Εχινάδων	Αιτωλο-Ακαρνανίας, Κεφαλονιάς	ΚΥΑ 22306/2006 (ΦΕΚ 477/Δ)	Επιστημονική έρευνα, παρατήρηση φύσης, ήπια αναψυχή, οικοτουριστικές δραστηριότητες, περιβαλλοντική εκπαίδευση, θαλάσσια λουτρά, λασπόλουτρα, αλατόλουτρα, ναυαθλητισμός, πολιτισμός, μαρίνα, ορειβατικός αθλητισμός

7.	Εθνικό Πάρκο Λίμνης Κερκίνης	Σερρών	ΚΥΑ 42699/2006 (ΦΕΚ 98/ΤΑΑΠΘ)	Επιστημονική έρευνα, ξεναγήσεις, ευαισθητοποίηση κοινού, περιβαλλοντική εκπαίδευση, ήπια αναψυχή, παρατήρηση φύσης, οικότουρισμός, κατασκηνώσεις αθλητικές εγκαταστάσεις, ξενοδοχεία, εγκαταστάσεις αναψυχής (υπό προϋποθέσεις)
8.	Εθνικό Πάρκο Δάσους Δαδιάς-Λευκίμμης-Σουφλίου	Έβρου	ΚΥΑ 35633/2006 (ΦΕΚ 911/Δ)	Οικότουριστικές δραστηριότητες, εκπαιδευτικές δραστηριότητες, τουρισμός
9.	Εθνικό Υγροτοπικό Πάρκο Δέλτα Έβρου	Έβρου	ΚΥΑ 4110/2007 (ΦΕΚ 102/Δ)	Εκπαιδευτικές δραστηριότητες, αναψυχή, παρατήρηση φύσης, ξεναγήσεις επισκεπτών, επιστημονική έρευνα
10.	Εθνικό Πάρκο Υγροτοπων Αμβρακικού	Άρτας, Αιτωλο-Ακαρνανίας, Πρέβεζα	ΚΥΑ 11989/2008 (ΦΕΚ 123/Δ)	Επιστημονική έρευνα, περιβαλλοντική εκπαίδευση, παρατήρηση της φύσης, αναψυχή και θαλάσσια λουτρά
11.	Εθνικό Πάρκο Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (Δέλτα Νέστου, λίμνης Βιστωνίδας λίμνης Ισμαρίδας)	Καβάλας, Ξάνθης, Ροδόπης	ΚΥΑ 44519/2008 (ΦΕΚ 497/Δ)	Επιστημονική έρευνα, περιβαλλοντική εκπαίδευση, παρατήρηση της φύσης, αναψυχή και θαλάσσια λουτρά, οικότουρισμός και εναλλακτικός τουρισμός
12.	Εθνικό Πάρκο Οροσειράς Ροδόπης	Δράμας, Ξάνθης	ΚΥΑ 40379/2009 (ΦΕΚ 445/Δ)	Περιβαλλοντική εκπαίδευση, παρατήρηση της φύσης, αναψυχή, ήπιες μορφές τουρισμού, οικότουρισμός, ιαματικός τουρισμός (Πηγές Θερμών)
13.	Εθνικό Πάρκο Δέλτα Αξιού Λουδία Αλιάκμονα	Θεσσαλίας, Ημαθίας, Πιερίας	ΚΥΑ 12966/2009 (ΦΕΚ 220/ΤΑΠΠΘ)	Περιβαλλοντική εκπαίδευση, παρατήρηση της φύσης, αναψυχή, θαλάσσια λουτρά διάπλους των ποταμών με πλωτά σκάφη τύπου καγιάκ και ράφτινγκ, ερασιτεχνική αλιεία, ερασιτεχνική αλιεία στα ποτάμια (υπό προϋποθέσεις), εναλλακτικός τουρισμός
14.	Εθνικό Πάρκο Πρεσπών	Φλώρινας	ΚΥΑ 286511/2009 (ΦΕΚ302/Δ)	Επιστημονική έρευνα, επίσκεψη, κολύμβηση, κωπηλασία, ιστιοσανίδα, ημερήσια παραμονή για αναψυχή, επίσκεψη μνημείων (εκκλησίες, προσκυνητάρια), παρατηρητήρια φύσης

15.	Εθνικό Πάρκο Υγροτόπων Κοτυχίου – Στροφιλιάς	Αχαΐας, Ηλείας	ΚΥΑ 12365/2009 (ΦΕΚ 159/Δ)	Επιστημονική έρευνα, ημερήσια επίσκεψη, περιβαλλοντική εκπαίδευση, παρατήρηση της φύσης, αναψυχή, οργανωμένες κατασκηνώσεις, ιαματικά λουτρά (Ερμίνης/Κουνουπελίου)
16.	Εθνικό Πάρκο Τζουμέρκων, Περιστερίου, χαράδρας Αράχθου	Ιωαννίνων, Τρικάλων, Άρτας	ΠΔ (ΦΕΚ 49/Δ/2009)	Επιστημονική έρευνα, ημερήσια επίσκεψη, περιβαλλοντική εκπαίδευση, παρατήρηση της φύσης, οικοτουρισμός, ήπια αναψυχή, διάπλους των ποταμών με πλωτά σκάφη τύπου καγιάκ και ράφτινγκ
17.	Εθνικό Πάρκο Χελμού Βουραϊκού	Αχαΐας, Κορινθίας	ΚΥΑ 40390/2009 (ΦΕΚ 446/Δ)	Επιστημονική έρευνα, ημερήσια επίσκεψη, περιβαλλοντική εκπαίδευση, παρατήρηση της φύσης, αναψυχή, ορειβατικά μονοπάτια, αναρρίχηση, οικοτουρισμός

1.2.2.3. Αισθητικά Δάση

Ως «Αισθητικά» κηρύσσονται τα δάση ή τα φυσικά τοπία που έχουν ιδιαίτερη αισθητική, οικολογική και τουριστική σημασία και επιβάλλεται η προστασία της πανίδας, της χλωρίδας και του ιδιαίτερου φυσικού κάλλους τους. Στην Ελλάδα υπάρχουν 19 αισθητικά δάση, με συνολική έκταση 331.090 στρεμμάτων.

Πίνακας 4. Αισθητικά Δάση

	Όνομα Δάσους	Περιφερειακή ενότητα	Έκταση (στρεμ.)	Έτος	Κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική αξία
1.	Άλσος λόφων Αηλιά και Κάστρου Τρικάλων	Τρικάλων	279,5	1979	Αναψυχή, τουρισμός, αρχαιολογικό και ιστορικό ενδιαφέρον
2.	Δάσος Αμυγδαλεώνα Καβάλας	Καβάλας	28.160	1979	Αναψυχή, φυσικό περιβάλλον, εκπαιδευτικές δραστηριότητες
3.	Φοινικοδάσος Βάι	Λασιθίου	200	1973	Οικοτουρισμός, παρατήρηση χλωρίδας και πανίδας, αναψυχή, τουριστικό ενδιαφέρον

4.	Δασικό Σύμπλεγμα Όσσας	Λάρισας	169.000	1977	Παρατήρηση χλωρίδας και πανίδας, οικότουρισμός
5.	Άλος Εθνικής Ανεξαρτησίας, Καλαβρύτων	Αχαΐας	17.500	1977	Τουρισμός, ιστορικό ενδιαφέρον
6.	Περιαστικό δάσος Ιωαννίνων	Ιωαννίνων	864	1976	Αναψυχή
7.	Καισαριανής	Αττικής	6.400	1974	Αναψυχή, τουρισμός, ιστορικά στοιχεία, πολιτισμός, παρατήρηση χλωρίδας και πανίδας, εκπαιδευτικές δραστηριότητες
8.	ΙΜ Αγίου Γεωργίου Καραϊσκάκη	Καρδίτσας	2.520	1974	Αναψυχή, ιστορία και πολιτισμός, λαϊκή παράδοση
9.	Κοιλάδα Θεσσαλικών Τεμπών	Λάρισας	17.620	1974	Τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, παρατήρηση χλωρίδας, πανίδας, τουρισμός
10.	Δάσος Κουρί Αλμυρού	Μαγνησίας	1.000	1980	Οικότουρισμός, αναψυχή, εκπαιδευτικές δραστηριότητες
11.	Μογγοστού	Κορινθίας	5.200	1977	
12.	Δάσος ακτής Νικοπόλεως Μύτικα	Πρέβεζας	550	1977	Αναψυχή, τουρισμός, φυσικό περιβάλλον
13.	Δάσος Πευκιά Ξυλοκάστρου	Κορίνθιας	275	1974	Αναψυχή, οικότουρισμός,
14.	Χειμάρρων Σελέμνου και Χάραδρου (Πανεπιστημιούπολεως Πατρών)	Αχαΐας	18.500	1974	
15.	Δάση νήσου Σκιάθου	Μαγνησίας	30.000	1977	Τουρισμός, φυσιολατρικό ενδιαφέρον
16.	Στενής	Εύβοιας	6.770	1977	Οικότουρισμός, παρατήρηση χλωρίδας, αναψυχή, τουρισμός
17.	Στενών ποταμού Νέστου, Ξάνθης - Καβάλας	Ξάνθης, Καβάλας	23.800	1977	Οικότουρισμός, αναψυχή, παρατήρηση χλωρίδας και πανίδας, εκπαιδευτικές δραστηριότητες, τουρισμός κ.λπ.
18.	Δάσος Τιθορέας	Φθιώτιδας	2.000	1977	Τουρισμός, οικότουρισμός, αναψυχή, πολιτιστικός τουρισμός, εκπαιδευτικές δραστηριότητες, αρχαιολογικό ενδιαφέρον, γεωλογικό ενδιαφέρον, παλαιοντολογικό ενδιαφέρον, θρησκευτικό ενδιαφέρον
19.	Φαρσάλων	Λάρισας	345	1977	Αναψυχή

1.2.2.4. Διατηρητέα Μνημεία της Φύσης

Σε αυτά περιλαμβάνονται μεμονωμένα δένδρα ή συστάδες δένδρων με ιδιαίτερη βοτανική, οικολογική, αισθητική ή ιστορική και πολιτισμική αξία. Στην ίδια κατηγορία ανήκουν και εκτάσεις με σημαντικό οικολογικό, παλαιοντολογικό, γεωμορφολογικό ή άλλο ενδιαφέρον. Σήμερα έχουν κηρυχθεί 53 διατηρητέα μνημεία της φύσης, με συνολική έκταση 168.400 στρέμματα, όπως ο πλάτανος του Πausanία στο Αίγιο, ο φοίνικας του Καποδίστρια στο Ναύπλιο, η ελιά της Καλαμάτας, το δάσος δενδροκέρδων στην Κυνουρία Αρκαδίας, το παρθένο δάσος της Κεντρικής Ροδόπης, το νησί Πιπέρι στις Βόρειες Σποράδες, το απολιθωμένο δάσος της Λέσβου, ο πλάτανος του Ιπποκράτη στην Κω κ.λπ.

1.2.2.5. Καταφύγια Άγριας Ζωής

Με την έκδοση του Ν. 2637/1998 τα Καταφύγια Θηραμάτων χαρακτηρίζονται ως Καταφύγια Άγριας Ζωής. Ως μόνιμα Καταφύγια Θηραμάτων χαρακτηρίζονται οι περιοχές που πληρούν τις προϋποθέσεις ώστε να καλύπτονται οι βασικές ανάγκες των θηραμάτων σε ησυχία, τροφή και νερό.

Το νομικό πλαίσιο προστασίας των πιο πάνω αναφερόμενων περιοχών θέτει τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του *οικοτουρισμού* στην Ελλάδα.



Το Ηφαίστειο της Νισύρου.

1.3. Το ανθρωπογενές περιβάλλον

Τα πρώτα ίχνη ανθρώπινης κατοίκησης στον ελληνικό χώρο εμφανίζονται

από την παλαιολιθική εποχή (120.000 – 10.000 π.Χ. περίπου). Κατά τη νεολιθική εποχή (7.000 – 3.000 π.Χ. περίπου) άκμασε στον ελληνικό χώρο σημαντικός πολιτισμός. Σε πολλές περιοχές του ελληνικού χώρου έχουν ανακαλυφθεί πολλοί νεολιθικοί οικισμοί και νεκροταφεία όπως στη Θεσσαλία (Σέσκλο, Διμήνι), στη Μακεδονία, στην Πελοπόννησο κ.λπ. Με την έναρξη της εποχής του Χαλκού (3000-1100 π.Χ. περίπου) εμφανίσθηκαν στο χώρο του Αιγαίου πελάγους τα πρώτα αστικά κέντρα (π.χ. Πολιόχνη Λήμνου). Επίσης σημαντικοί οικισμοί εντοπίσθηκαν στην Κρήτη, στην ηπειρωτική Ελλάδα, στις Κυκλάδες και στο βορειοανατολικό Αιγαίο.

Στην αρχή της 2ης χιλιετίας π.Χ. εμφανίσθηκαν στην μινωική Κρήτη οργανωμένες κοινωνίες. Οι Μινωίτες, με κέντρο το ανάκτορο της Κνωσού, δημιούργησαν δίκτυο επικοινωνίας με λαούς της ανατολικής Μεσογείου, υιοθέτησαν πολιτιστικά στοιχεία τους και επηρέασαν και αυτοί αποφασιστικά τους πολιτισμούς στην ηπειρωτική Ελλάδα και τα νησιά του Αιγαίου.

Στην ηπειρωτική Ελλάδα, τους τελευταίους αιώνες της 2ης χιλιετίας π.Χ., οι Μυκηναίοι επωφελούμενοι από την κατάρτιση του μινωικού πολιτισμού που τον προκάλεσε η έκρηξη του ηφαιστείου της Σαντορίνης (1500 π.Χ. περίπου), έγιναν η ηγέτιδα δύναμη στον χώρο του Αιγαίου. Οι μυκηναϊκές ακροπόλεις στις Μυκήνες, στην Τίρυνθα, στην Πύλο, στη Θήβα, στην Αθήνα κ.ά. αποτέλεσαν τους πυρήνες οργανωμένων βασιλείων.

Εκτεταμένες καταστροφές των μυκηναϊκών κέντρων γύρω στο 1.200 π.Χ. οδήγησαν σε παρακμή το μυκηναϊκό πολιτισμό και προκάλεσαν μετακινήσεις πληθυσμών προς τα μικρασιατικά παράλια και την Κύπρο (Α΄ ελληνικός αποικισμός).

Ακολούθησε η γεωμετρική περίοδος (9ος–8ος αι. π.Χ.), κατά την οποία άρχισε η ελληνική αναγέννηση. Την περίοδο αυτή δημιουργήθηκαν οι ελληνικές πόλεις-κράτη. Οι επόμενοι αιώνες (7ος – 6ος αι. π.Χ.) υπήρξαν εποχή μεγάλων κοινωνικών και πολιτικών αλλαγών. Οι ελληνικές πόλεις-κράτη δημιούργησαν αποικίες μέχρι την Ισπανία στα δυτικά, τη Μαύρη Θάλασσα στα βόρεια και την βόρεια Αφρική στα νότια (Β΄ ελληνικός αποικισμός) και έθεσαν τις βάσεις για την ακμή των κλασικών χρόνων.

Οι κλασικοί χρόνοι (5ος–4ος αι. π.Χ.) σφραγίζονται από την πνευματική και πολιτική κυριαρχία της Αθήνας, ώστε το δεύτερο μισό του 5ου αι. π.Χ. να αναφέρεται ως ο «Χρυσός Αιώνας» του Περικλή. Με το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου, το 404 π.Χ., η Αθήνα έχασε την ηγεμονική της θέση καθώς εμφανίσθηκαν οι Μακεδόνες με το Φίλιππο το Β΄ και το γιο του το Μ. Αλέξανδρο ως νέα κυρίαρχη δύναμη (4ος αι. π.Χ.). Η εκστρατεία του Αλεξάνδρου στην Ανατολή και η κατάκτηση εδαφών μέχρι τον Ινδό ποταμό μετέβαλε ριζικά τα δεδομένα του τότε γνωστού κόσμου. Με το θάνατο του Αλεξάνδρου τα εδάφη της αχανούς αυτο-

κρατορίας που δημιούργησε διανεμήθηκαν μεταξύ των στρατηγών του και δημιουργήθηκαν νέα βασίλεια που κυριάρχησαν κατά τους ελληνιστικούς χρόνους (3ος–1ος αι. π.Χ.).



Αίγινα, ναός της Αφαίας.

Η κατάκτηση του ελληνικού χώρου από τους Ρωμαίους, το 146 π.Χ. μετέτρεψε την Ελλάδα σε τμήμα της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους (1ος αι. π.Χ.–3ος αι. μ.Χ.) οι περισσότεροι Ρωμαίοι αυτοκράτορες που υπήρξαν θαυμαστές του ελληνικού πολιτισμού, ευνόησαν την Αθήνα και γενικότερα τις ελληνικές πόλεις.

Τον 1ο μ.Χ. αιώνα εκτοπίστηκε το ελληνικό δωδεκάθεο και διαδόθηκε στον ελληνικό χώρο η χριστιανική θρησκεία μετά την περιοδεία του Αποστόλου Παύλου στην Ελλάδα.

Η απόφαση του Μεγάλου Κωνσταντίνου να μεταφέρει την πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας από τη Ρώμη στην Κωνσταντινούπολη (324 μ.Χ.) οδήγησε στη μετατόπιση του κέντρου βάρους στο ανατολικό τμήμα της αυτοκρατορίας. Η μεταφορά αυτή αποτελεί την αρχή των βυζαντινών χρόνων, κατά τους οποίους η Ελλάδα αποτέλεσε περιοχή της βυζαντινής αυτοκρατορίας. Μετά το 1204, όταν κατελήφθη η Κωνσταντινούπολη από δυτικούς σταυροφόρους, τμήματα του ελληνικού χώρου μοιράστηκαν σε δυτικούς ηγεμόνες. Παράλληλα οι Βενετοί κατέλαβαν σημαντικές θέσεις στον αιγαιακό χώρο (νησιά ή παράκτιες πόλεις). Η ανακατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους βυζαντινούς το 1262, σηματοδοτεί την τελευταία φάση ζωής της αυτοκρατορίας.

Από το 14ο αι. μ.Χ αρχίζουν να καταλαμβάνουν σταδιακά τα εδάφη της αυτοκρατορίας οι Οθωμανοί. Η κατάλυση της επήλθε τελικά το 1453 με την πτώση της Κωνσταντινούπολης. Η Κρήτη ήταν το τελευταίο τμήμα του ελληνικού χώρου που κατακτήθηκε από τους Οθωμανούς το 1669.

Η Ελλάδα παρέμεινε κάτω από την οθωμανική κυριαρχία επί 4 αιώνες μέχρι την έναρξη της ελληνικής επανάστασης το 1821. Συνέπεια της ελληνικής επανάστασης ήταν η δημιουργία (1830) ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Κατά τη διάρκεια του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα σταδιακά εντάχθηκαν στο ελληνικό κράτος νέα εδάφη και ελληνικοί πληθυσμοί. Το ελληνικό κράτος έλαβε τη σημερινή του εδαφική μορφή μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και την ενσωμάτωση των Δωδεκανήσων.

Σήμερα σε όλη τη χώρα διατηρούνται τα ίχνη της πλούσιας ιστορικής διαδρομής της Ελλάδας από την παλαιολιθική εποχή ως την ρωμαϊκή περίοδο και από τη βυζαντινή περίοδο και τους χρόνους της οθωμανικής κατάκτησης. Αρχαιολογικοί χώροι αρχαιολογικά και βυζαντινά μουσεία και συλλογές, εκκλησίες και μοναστήρια, οθωμανικά κτήρια, βυζαντινά και ενετικά κάστρα, παραδοσιακοί οικισμοί και πλήθος άλλα μνημεία συναντώνται σε όλη την ηπειρωτική και νησιωτική χώρα και αξιοποιούνται τουριστικά.

1.4. Τα δίκτυα μεταφορών

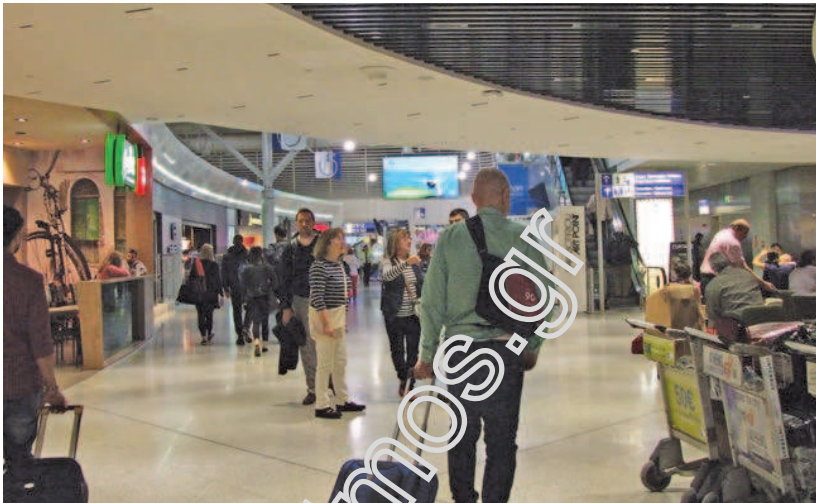
Η Ελλάδα διαθέτει ένα ανεπτυγμένο δίκτυο οδικών, σιδηροδρομικών, αεροπορικών, και θαλάσσιων μεταφορών.

Το *σιδηροδρομικό δίκτυο* έχει μήκος 2.500 χλμ. καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος της ηπειρωτικής Ελλάδας και συνδέει τις περισσότερες περιοχές της και τη χώρα με την Κεντρική Ευρώπη και την Τουρκία. Ο φορέας διαχείρισης του σιδηροδρομικού δικτύου είναι η ΤΡΑΙΝΟΣΕ που αποτελεί ενεργό μέλος της Διεθνούς Ένωσης των Σιδηροδρόμων (UIC), της Κοινότητας των Ευρωπαϊκών Σιδηροδρόμων (CER), της Διεθνούς Επιτροπής για τις Σιδηροδρομικές Μεταφορές (CIT) και του Οργανισμού Forum Train Europe. Η εταιρεία ΤΡΑΙΝΟΣΕ Α.Ε., ιδρύθηκε το 2005, αποτέλεσε κατά τη σύστασή της θυγατρική εταιρεία της ΟΣΕ Α.Ε. σε ποσοστό 100%. Το 2017 ολοκληρώθηκε η πώληση και μεταβίβαση του 100% των μετοχών της ΤΡΑΙΝΟΣΕ Α.Ε. στην Ferrovie dello Stato Italiane (FSI) και εντάχθηκε στον ιταλικό όμιλο. Ο όμιλος FSI αποτελεί την τρίτη μεγαλύτερη σιδηροδρομική εταιρεία στην Ευρώπη και δραστηριοποιείται στη Γαλλία, στη Γερμανία, στην Ολλανδία και στη Βρετανία. Επίσης είναι μέλος της Ομάδας των Σιδηροδρομικών Δικτύων της νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Σημαντικό είναι και το προασιακό σιδηροδρομικό δίκτυο της

ΤΡΑΙΝΟΣΕ που εξυπηρετεί 3 γραμμές:

α) Προαστιακές Γραμμές Αθήνας. Οι γραμμές συνδέουν σιδηροδρομικά την Αττική αλλά και την ευρύτερη περιοχή, συμπεριλαμβανομένων σημαντικών πόλεων, όπως το Κιάτο και τη Χαλκίδα, με το κέντρο της πρωτεύουσας, το λιμάνι του Πειραιά και το Διεθνές Αεροδρόμιο Αθηνών «Ελευθέριος Βενιζέλος». Επίσης, οι Προαστιακές Γραμμές Αθήνας προσφέρουν πρόσβαση σε σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους και κοντινούς τουριστικούς προορισμούς.



Διεθνές Αεροδρόμιο Αθηνών «Ελευθέριος Βενιζέλος».

β) Προαστιακές Γραμμές Θεσσαλονίκης. Οι γραμμές εξυπηρετούν τις πόλεις της Θεσσαλονίκης και της Λάρισας. Τα δρομολόγια εξυπηρετούν αρκετές ενδιάμεσες σταθμεύσεις και δίνουν πρόσβαση στα παράλια της Πιερίας συνδέοντας τα με το αστικά κέντρα της Λάρισας και της Θεσσαλονίκης. Ορισμένα δρομολόγια της Προαστιακής Γραμμής Θεσσαλονίκης – Λάρισας φθάνουν μέχρι τον Παλαιοφάρσαλο προσφέροντας τη δυνατότητα μετεπιβίβασης με προορισμό την Καλαμπάκα και επίσκεψης από εκεί των Μοναστηριών των Μετεώρων.

γ) Προαστιακός Πάτρας. Η γραμμή δεν έχει μέχρι σήμερα ολοκληρωθεί.

Η ΤΡΑΙΝΟΣΕ λειτουργεί και καθαρά τουριστικές γραμμές όπως:

- Το «Τρενάκι του Πηλίου» που πραγματοποιεί τη διαδρομή Άνω Λεχώνια-Μηλιές. Το ιστορικό τρενάκι παλαιότερα διένυε την απόσταση Βόλος – Μηλιές, και η κατασκευή του άρχισε το 1892. Την επίβλεψη της κατασκευής του σιδηροδρομικού δικτύου είχε ο Εβαρίστο Ντε Κίρικο, ο πατέρας του γνωστού ζωγράφου Τζόρτζιο ντε Κίρικο, ο οποίος γεννήθηκε στο Βόλο. Το τρενάκι λειτουργεί από την άνοιξη μέχρι το φθινόπω-

ρο, με ειδικό πρόγραμμα κυκλοφορίας, με ένα δρομολόγιο την ημέρα. Τον υπόλοιπο χρόνο είναι δυνατή η κυκλοφορία του με ενοικίαση, μετά από συνεννόηση με την ΤΡΑΙΝΟΣΕ.

- Ο Οδοντωτός Διακοπτού – Καλαβρύτων. Ο οδοντωτός Διακοπτού – Καλαβρύτων αποτελεί τουριστικό αξιοθέατο. Το τρένο έχει τη δυνατότητα να ανεβαίνει ψηλά, στις μεγάλες κλίσεις του εδάφους, μέσα από περιοχές με ιδιαίτερο τουριστικό ενδιαφέρον. Η διαδρομή διαρκεί περίπου μια ώρα, ξεκινά από το Διακοπτό, ο οδοντωτός διασχίζει το φαράγγι του Βουραϊκού, περνά από το χωριό Ζαχλωρού και καταλήγει στα Καλάβρυτα. Η διαδρομή 22 χιλιομέτρων που διανύει πραγματοποιείται με ταχύτητα που κυμαίνεται από 30 έως 40 χλμ/ώρα στην απλή γραμμή και από 6 έως 15 χλμ/ώρα στο οδοντωτό κομμάτι.

- Διαδρομή Κατάκολο – Ολυμπία. Η διαδρομή με το τρένο διαρκεί περίπου 45 λεπτά. Η γραμμή λειτουργεί για την εξυπηρέτηση της αυξημένης τουριστικής ζήτησης τόσο από τους επισκέπτες των κρουαζιερόπλοιων όσο και από τους Έλληνες εκδρομείς.

Το οδικό δίκτυο της Ελλάδας είναι εκτεταμένο και έχει συνολικό μήκος 117.000 χλμ. Διασχίζει τόσο το ηπειρωτικό όσο και το νησιωτικό τμήμα της χώρας. Το οδικό δίκτυο περιλαμβάνει τους αυτοκινητοδρόμους, τις εθνικές οδούς, το κύριο οδικό δίκτυο (που συνδέει τις περιφερειακές ενότητες), τους ασφαλτόδρομους, τους κύριους χωματόδρομους (που συνδέει τις κοινότητες), και τους λοιπούς χωματόδρομους (δηλ. δασικούς δρόμους, δρόμους κακής βατότητας, και δευτερεύουσες συνδέσεις).

Οι κύριες οδικές μεθοριακές διαβάσεις, που αποτελούν τις πύλες εισόδου στην Ελλάδα από τις Βαλκανικές χώρες είναι η Εξοχή Δράμας για τη Βουλγαρία, οι Εύζωνοι Κιλκίς για την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ), η Κακαβιά για την περιφερειακή ενότητα Ιωαννίνων για την Αλβανία και οι Κήποι Έβρου για την Τουρκία.

Οι κύριοι οδικοί άξονες της χώρας είναι οι εξής:

- Αθήνα – Θεσσαλονίκη – Εύζωνοι (Α1). Ο αυτοκινητόδρομος έχει μήκος 550 χλμ. και διατρέχει τις περιφερειακές ενότητες Αττικής, Βοιωτίας, Εύβοιας, Φθιώτιδας, Μαγνησίας, Λάρισας, Πιερίας, Ημαθίας, Θεσσαλονίκης και Κιλκίς.

- Εγνατία οδός. Ηγουμενίτσα – Θεσσαλονίκη – Κήποι Έβρου (Α2). Ο αυτοκινητόδρομος με μήκος 670 χλμ. διατρέχει τις περιφερειακές ενότητες Θεσπρωτίας, Ιωαννίνων, Τρικάλων, Γρεβενών, Κοζάνης, Ημαθίας, Θεσσαλονίκης, Σερρών, Καβάλας, Ξάνθης, Ροδόπης και Έβρου. Η Εγνατία συμπληρώνεται με εννέα κάθετους οδικούς άξονες που συνδέουν την Ελλάδα με την Αλβανία, την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (FYROM), την Βουλγαρία και την Τουρκία. Ο κύριος άξονας πλαισιώνεται με παρόδιους βοηθητικούς δρόμους συνολικού μήκους

720 χλμ. Η Εγνατία Οδός εντάσσεται στις δίκτυο Δύσης-Ανατολής Τάξης Α' ως τμήμα του άξονα με αριθμό Ε90. Ο οδικός άξονας Ε90 έχει μήκος 4770 χλμ ξεκινάει από τη Λισαβόνα, διέρχεται από Ισπανία και Ιταλία, μέσω του Μπρίντιζι συνδέεται με το λιμάνι της Ηγουμενίτσας και την Εγνατία Οδό και καταλήγει στο Ιράκ μέσω της Τουρκίας.

- Ιονία οδός (Α5). Ο αυτοκινητόδρομος έχει μήκος 196 χλμ. και αποτελεί τμήμα της Ευρωπαϊκής Οδού 55 (Ε55) από το Αντίρριο μέχρι και τον Α/Κ Αμβρακίας. Από εκεί έως τη σύνδεσή του με την Εγνατία οδό, αποτελεί την Ευρωπαϊκή οδό 951 (Ε951). Διασχίζει τις περιφερειακές ενότητες Αχαΐας, Αιτωλοακαρνανίας, Άρτας, Πρέβεζας και Ιωαννίνων.



Η γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου.

- Αττική οδός (Α6) Ο αυτοκινητόδρομος συνδέει την Ελευσίνα με το διεθνές αεροδρόμιο Ελευθέριος Βενιζέλος και έχει μήκος 48 χλμ.

- Αυτοκινητόδρομος Κεντρικής Πελοποννήσου/Μορέας (Κόρινθος-Τρίπολη – Καλαμάτα) (Α7). Ο αυτοκινητόδρομος μήκους 155 χλμ. διασχίζει την Κορινθία, την Αργολίδα, την Αρκαδία και τη Μεσσηνία.

- Ολυμπία Οδός (Αθήνα-Πάτρα Α8). Ο αυτοκινητόδρομος μήκους 205 χλμ. διασχίζει την Αττική, την Κορινθία και την Αχαΐα. Αναμένεται να ολοκληρωθεί και τμήμα 75 χλμ. από Πάτρα προς τον Πύργο Ν. Ηλείας.

- Βόρειος οδικός άξονας Κρήτης (Α90). Ο δρόμος διασχίζει το βόρειο τμήμα της Κρήτης περνώντας από τις περιφερειακές ενότητες Χανίων, Ρεθύμνου, Ηρακλείου και Λασιθίου.

Υπό κατασκευή βρίσκεται και ο αυτοκινητόδρομος Α3 ή Οδός Κεντρικής Ελλάδας, που θα διασχίζει τη Φθιώτιδα, την Καρδίτσα, τα Τρίκαλα και τα Γρεβενά.

Δύο σημαντικά έργα που συνέβαλλαν στη βελτίωση του οδικού δικτύου της Δυτικής Ελλάδας είναι η υποθαλάσσια σήραγγα Ακτίου Πρέβεζας και η γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου.

Η γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου αποτελεί τη μόνιμη σύνδεση της Πελοποννήσου με τη Δυτική Στερεά Ελλάδα και είναι ένα από τα πιο εντυπωσιακά έργα της Ευρώπης. Πρόκειται για μια υψηλή καλωδιωτή γέφυρα που δεν εμποδίζει τη ναυσιπλοΐα, με μήκος 2.252μ., που στηρίζεται σε 4 πυλώνες ύψους 160 μ. από την επιφάνεια της θάλασσας.

Η γέφυρα επικοινωνεί με το οδικό δίκτυο με δύο γέφυρες πρόσβασης, 380μ. και 228μ. αντίστοιχα.

Η υποθαλάσσια σήραγγα του Ακτίου επέτρεψε την οδική επικοινωνία του Ακτίου και της Πρέβεζας. Η σήραγγα έχει συνολικό μήκος 4.710μ. και επέτρεψε τη μείωση του χρόνου πρόσβασης μεταξύ Ακτίου – Πρέβεζας – Ηγουμενίτσας κατά 35΄.

Το ακτοπλοϊκό δίκτυο της χώρας είναι εκτεταμένο. Πλήθος ακτοπλοϊκών δρομολογίων συνδέει την ηπειρωτική χώρα με τη νησιωτική. Στο Αιγαίο πέλαγος κόμβος των ακτοπλοϊκών συγκοινωνιών είναι το λιμάνι του Πειραιά. Από το λιμάνι του Πειραιά απλώνεται ένα ευρύ ακτοπλοϊκό δίκτυο προς τα νησιά του Αιγαίου, τις Κυκλάδες, τα Δωδεκάνησα και την Κρήτη. Επίσης την ακτοπλοϊκή σύνδεση με τη νησιωτική Ελλάδα του Αιγαίου συνεπικουρούν τα λιμάνια της Ξαφήνας και του Λαυρίου.



Ιστιοπλοϊκό στο λιμάνι της Σύμης.

Στην ακτοπλοϊκή σύνδεση της ηπειρωτικής Ελλάδας με τα νησιά του Ιονίου κόμβο αποτελεί το λιμάνι της Πάτρας συνεπικουρούμενο από

το λιμάνι της Ηγουμενίτσας και της Κυλλήνης. Επίσης τα λιμάνια της Πάτρας και της Ηγουμενίτσας αποτελούν σημαντικούς κόμβους της ακτοπλοϊκής σύνδεσης της Ελλάδας με λιμάνια της Ιταλίας.

Για την εξυπηρέτηση της τουριστικής επιβατικής κίνησης πολλά λιμάνια της χώρας διαθέτουν κατάλληλες λιμενικές υποδομές για τον ελλιμενισμό κρουαζιερόπλοιων, όπως στο Ιόνιο πέλαγος τα λιμάνια της Κέρκυρας, της Ηγουμενίτσας, της Πάτρας, του Κατάκολου, της Καλαμάτας, στο Αιγαίο τα λιμάνια του Πειραιά, του Βόλου, της Σαντορίνης, της Μυκόνου, της Ρόδου, του Ηρακλείου, των Χανίων, της Θεσσαλονίκης, της Καβάλας κ.λπ.

Επίσης η χώρα διαθέτει τουριστικούς λιμένες – μαρίνες για τον ελλιμενισμό των σκαφών αναψυχής. Στην Ελλάδα λειτουργούν, σύμφωνα με στοιχεία της Ένωσης Μαρινών Ελλάδας, 21 τουριστικοί λιμένες με 8.100 θέσεις ελλιμενισμού, και ολοκληρώνονται άλλοι 22 σε εφαρμογή προγραμμάτων δημιουργίας ενός ολοκληρωμένου δικτύου αγκυροβολίας και παροχής υπηρεσιών στα σκάφη αναψυχής κατά μήκος της ελληνικής ακτογραμμής.

Το αεροπορικό δίκτυο της Ελλάδας, καλύπτει την ηπειρωτική και νησιωτική Ελλάδα. Υπάρχει εκτεταμένη αεροπορική σύνδεση μεταξύ των κυριότερων πόλεων της χώρας, αλλά και με τις μεγαλύτερες πόλεις στον κόσμο. Το πιο σημαντικό σημείο εισόδου στην Ελλάδα από τον αέρα είναι το Διεθνές Αεροδρόμιο Ελευθέριος Βενιζέλος της Αθήνας. Βρίσκεται 33 χλμ νοτιο-ανατολικά της Αθήνας και είναι εύκολα προσβάσιμο με αυτοκίνητο, λεωφορείο, τρένο και μετρό.

Στην Ελλάδα λειτουργούν διάφορα αεροδρόμια που κατανέμονται σε τρεις κατηγορίες α) *κρατικοί αερολιμένες διεθνών συγκοινωνιών* που δέχονται αεροσκάφη τακτικών και έκτακτων αερογραμμών (ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών), καθώς και ναυλωμένων πτήσεων (charter), όπως ο διεθνής αερολιμένας Αθηνών «Ελευθέριος Βενιζέλος», β) *κρατικοί αερολιμένες εσωτερικών συγκοινωνιών* που υποδέχονται πτήσεις εσωτερικών δρομολογίων, όπως ο κρατικός αερολιμένας Μήλου. γ) *δημοτικοί αερολιμένες*. Τα εσωτερικά δρομολόγια πραγματοποιούν οι εταιρείες Olympic Air και Aegean Airlines, αλλά και εταιρείες χαμηλού κόστους όπως η Ryanair. Αν και υπάρχει θεσμικό πλαίσιο που δίνει τη δυνατότητα πραγματοποίησης πτήσεων με υδροπλάνα, η δυνατότητα αυτή δεν έχει ακόμα ενεργοποιηθεί.

1.5. Μορφές τουρισμού στην Ελλάδα

Η Ελλάδα διαθέτοντας πλούσιο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον μπορεί να αναπτύξει κάθε μορφή τουρισμού. Επειδή κάθε περιοχή της ηπειρωτικής και της νησιωτικής Ελλάδας διαθέτει τα δικά της φυσικά

και πολιτισμικά χαρακτηριστικά μπορεί να ειδικευτεί στην ανάπτυξη της μορφής του τουρισμού που ανταποκρίνεται σ' αυτά με σεβασμό πάντοτε στην τοπική παράδοση και με γνώμονα την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Καθώς η Ελλάδα συνδυάζει το ορεινό τοπίο με το θαλάσσιο τοπίο προσφέρεται για την ανάπτυξη διαφορετικών μορφών τουρισμού με εστίαση στην ιδιαιτερότητα της κάθε περιοχής.



Ηφαιστειολογικό Μουσείο, Νικιά Νισύρου.

Οι μορφές του τουρισμού που αναπτύσσονται στη χώρα μας είναι οι εξής:

1.5.1. Πολιτισμικός τουρισμός

Ο πολιτισμικός τουρισμός για την Ελλάδα είναι γνωστός από την αρχαιότητα καθώς οι περιηγήσεις της εποχής στόχευαν στην επαφή με άλλους πολιτισμούς και άλλες κοινωνίες. Η Ελλάδα ως τουριστικός προορισμός ταυτίστηκε, από το 19ο αιώνα, με τον αρχαιολογικό και μνημειακό της πλούτο. Σημαντικοί περιηγητές επισκέφθηκαν τη χώρα και μέσω των γραπτών τους κειμένων πρόβαλλαν την Ελλάδα διεθνώς ως πολιτισμικό προορισμό.

Ο πολιτισμικός τουρισμός αναφέρεται στην πολιτιστική κληρονομιά. Ο πολιτισμικός τουρίστας επιθυμεί να κατανοήσει το χαρακτήρα ενός τόπου και τον πολιτισμό του ως σύνολο που περιλαμβάνει την ιστορία και την αρχαιολογία, το λαό και τον τρόπο ζωής του, την πολιτιστική εξέλιξη, τις τέχνες και την αρχιτεκτονική, αλλά και το φαγητό, το κρασί

και την τοπική παράδοση (οινοτουρισμός – γαστρονομικός τουρισμός), τα διάφορα φεστιβάλ και τις εκδηλώσεις και γενικότερα την κοινωνική, οικονομική και πολιτική δομή.



Αρχαιολογικό Μουσείο Ολυμπίας.

Καθώς όλη η Ελλάδα είναι ένας απέραντος αρχαιολογικός χώρος με πλούσια ιστορία, ο πολιτισμικός τουρισμός αναπτύσσεται σε όλες σχεδόν τις περιοχές αναδεικνύοντας την ιστορία και τον πολιτισμό του κάθε τόπου (π.χ. Αθήνα, Μυκήνες, Μυστράς, Βεργίνα, Κνωσός, Δήλος, Πάτμος κ.ά.). Επίσης διάφορα καλλιτεχνικά γεγονότα όπως οι θεατρικές παραστάσεις στην αρχαία Επίδαυρο, στο Ηρώδειο κ.λπ. μπορούν να προβληθούν ως ιδιαίτερα πολιτισμικά τουριστικά προϊόντα.

1.5.2. Θρησκευτικός τουρισμό

Ως *θρησκευτικός τουρισμός* μπορεί να ορισθεί το σύνολο των τουριστικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη διενέργεια ταξιδιού μεμονωμένων ατόμων ή οργανωμένων ομάδων σε τόπους, σε χώρους και σε μνημεία θρησκευτικής σημασίας για θρησκευτικούς, πολιτιστικούς ή εκπαιδευτικούς λόγους. Ο θρησκευτικός τουρισμός αποτελεί υποκατηγορία του πολιτισμικού τουρισμού, όπου αξιοποιείται με τουριστικά κριτήρια το θρησκευτικό στοιχείο του χώρου ή της εκδήλωσης ως πολιτιστική κληρονομιά².

Σημαντικό όμως λόγο μετακίνησης αποτελεί και το προσκύνημα. Από την αρχαιότητα, το προσκύνημα αποτελούσε αιτία της ανθρώπινης μετακίνησης. Ο Ηρόδοτος περιέγραψε στις «Ιστορίες» του τη μετα-

² Μοίρα, Π. (2009). Θρησκευτικός Τουρισμός, εκδ. Interbooks, Αθήνα

κίνηση χιλιάδων Αιγυπτίων, που έπλεαν το Νείλο με τις φελούκες τους για να μεταβούν για προσκύνημα στο ναό της Μέμφιδος. Οι αρχαίοι Έλληνες επισκέπτονταν τους Δελφούς για να ζητήσουν το χρησμό από το Μαντείο του Απόλλωνα και την Επίδαυρο για να θεραπευθούν στο ναό του Ασκληπιού. Σήμερα χιλιάδες προσκυνητές συρρέουν κάθε χρόνο για να προσκυνήσουν στην Παναγία της Ευαγγελίστριας (Τήνος) ή στο σπήλαιο της Αποκάλυψης (Πάτμος), κ.λπ., συμμετέχοντας σε δραστηριότητες που έχουν τουριστικό χαρακτήρα, όσον αφορά το ταξίδι, την υποδοχή, την εστίαση και τη διαμονή στους τόπους προορισμού³. Σε αρκετές περιπτώσεις υπάρχει σύνδεση του θρησκευτικού και του πολιτιστικού στοιχείου, π.χ. Ιερή Μονή της Αγίας Λαύρας, Ιερή Μονή Μεγάλου Σπηλαίου κ.ά. που δύσκολα διαχωρίζονται.

Το έντονο ενδιαφέρον για τον θρησκευτικό τουρισμό και το προσκύνημα και τις δυνατότητες ανάπτυξής του αποτυπώνεται έντονα στις εθνικές τουριστικές πολιτικές. Έτσι η Ελλάδα αντιλαμβάνομενη τη σημασία που έχει η τουριστική αυτή μετακίνηση για την οικονομία της, προβάλλει την διαδρομή τα «Βήματα του Απόστολου Παύλου στην Ελλάδα». Μάλιστα αναμένεται να υποβληθεί φάκελος για πιστοποίηση της διαδρομής ως πολιτιστική διαδρομή του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Επίσης καθώς η χώρα διαθέτει σε όλη την επικράτειά της πλήθος βυζαντινών και μεταβυζαντινών εκκλησιών, μοναστηριών και μονών με μοναδική αρχιτεκτονική, σπάνιες εικόνες, κειμήλια, αγιογραφίες, τέμπλα, βιβλία και χειρόγραφα, ο θρησκευτικός τουρισμός είναι ένας τομέας που μπορεί να αναπτυχθεί.

1.5.3. Βιομηχανικός – πολιτισμικός τουρισμός

Υποκατηγορία του πολιτισμικού τουρισμού αποτελεί και ο ονομαζόμενος βιομηχανικός τουρισμός. Ο *βιομηχανικός τουρισμός* ή *τουρισμός βιομηχανικής κληρονομιάς* περιλαμβάνει τις δραστηριότητες παραγωγής και μεταποίησης, την οργάνωσή τους, τους τόπους τους, την αρχιτεκτονική των κτισμάτων τους, τον εξοπλισμό τους, τα μηχανήματά τους και τα εργαλεία τους. Είναι λοιπόν δυνατόν να ορισθεί ο βιομηχανικός τουρισμός ως «μία δραστηριότητα εξερεύνησης της βιομηχανικής κληρονομιάς, των επιχειρήσεων που βρίσκονται σε λειτουργία, των μουσείων και των χώρων ερμηνείας των τεχνικών, της εργασίας και των εργατών και των κέντρων βιομηχανικής έρευνας⁴».

Το πεδίο του βιομηχανικού τουρισμού είναι ευρύ και περιλαμβάνει τους τομείς της τεχνολογίας, του επιστημονικού πολιτισμού, της αρχαιο-

3 Μοίρα, Π. (2003). «Από τον προσκυνητή στον θρησκευτικό τουρίστα. Κοινωνιολογική προσέγγιση», Τουριστική Επιστημονική Επιθεώρηση, τεύχος 1, Νο 1, σελ. 87-102.

4 Μοίρα, Π. – Παρθένης, Σπ. (2011). Βιομηχανικός-πολιτισμικός τουρισμός, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

λογίας και της βιομηχανικής αρχαιολογίας, της εργατικής κουλτούρας, της έρευνας και της ανάπτυξης αιχμής, της βιοτεχνικής και της βιομηχανικής παραγωγής. Μέσω αυτής της μορφής τουρισμού, οι επισκέπτες έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν από κοντά τα επαγγέλματα, τις επιστήμες και τις τεχνικές εκείνες που χάραξαν το παρελθόν (εργαστήρια-μουσεία και τεχνικά μουσεία), που διαμορφώνουν το παρόν (επιχειρήσεις σε λειτουργία) και που ευαισθητοποιούν για μελλοντικά επιστημονικά και τεχνολογικά επιτεύγματα (πλανητάρια και κέντρα επιστημονικού πολιτισμού).

Έτσι, ο βιομηχανικός τουρισμός πολιτισμικής κληρονομιάς περιλαμβάνει την επίσκεψη σε κτίσματα, συγκροτήματα κτισμάτων, ευρύτερες βιομηχανικές περιοχές, ορυχεία, ναυπηγεία, γέφυρες, ιστορικά πλοία, φάρους κ.λπ.⁵

Η Ελλάδα διαθέτει πλούσια κατάλοιπα βιομηχανικής κληρονομιάς τα οποία αν αξιοποιηθούν κατάλληλα είναι δυνατόν να προσελκύσουν τουριστική κίνηση. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αξιοποίησης χώρων βιομηχανικής κληρονομιάς είναι η Τεχνόπολις στην Αθήνα, το Πλινθοκεραμοποιείο Τσαλαπάτα στο Βόλο, το συγκρότημα του Ζυθοποιείου ΚΑΡΟΛΟΣ ΦΙΕ στην Αθήνα, το σιδηροδρομικό μουσείο Θεσσαλίας στο Βόλο, το κτηριακό συγκρότημα «Μύλος Ματσόπουλου» στα Τρίκαλα κ.λπ.

1.5.4. Αγροτουρισμός

Διεθνώς ο *αγροτουρισμός* είναι μια ήπια μορφή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και πολυδραστηριότητας στον αγροτικό χώρο, με την οποία ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να γνωρίσει τις αγροτικές περιοχές, τις αγροτικές ασχολίες, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα και την καθημερινή ζωή των κατοίκων, τα πολιτισμικά στοιχεία και τα αυθεντικά χαρακτηριστικά του χώρου αυτού, με σεβασμό προς το περιβάλλον και την παράδοση. Στην ουσία ο αγροτουρισμός, που μυεί τον επισκέπτη στη ζωή και τον πολιτισμό του αγρότη, αποτελεί υποκατηγορία του πολιτισμικού τουρισμού. Επίσης, η δραστηριότητα αυτή φέρνει τον επισκέπτη σε επαφή με τη φύση καθώς και με τις δραστηριότητες στην ύπαιθρο, στις οποίες μπορεί να συμμετέχει, να ψυχαγωγηθεί και να νιώσει τη χαρά της περιήγησης, της γνώσης και της ανακάλυψης, να ενσωματωθεί με τις τοπικές συνθήκες⁶.

Στην Ελλάδα ο αγροτουρισμός αναπτύσσει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, που προσδιορίζονται από τη φύση της αγροτικής κοινωνίας. Χαρακτηριστικό στοιχείο του αγροτουρισμού στην Ελλάδα είναι η κοινωνικότητα. Ο τουρίστας γίνεται ενεργό μέλος της αγροτικής κοινωνίας,

5 Μοίρα, Π. – Παρθένης, Σπ. (2011). Βιομηχανικός-πολιτισμικός τουρισμός, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

6 Μυλωνόπουλος, Δ. (2016). Τουριστικό Δίκαιο, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 384.

συμμετέχοντας στις κοινωνικές δραστηριότητες του οικισμού. Συχνάζει στο καφενείο και στην ταβέρνα, απολαμβάνει τους τοπικούς μεζέδες και ποτά (ρακί, ούζο, κρασί κ.λπ.), συμμετέχει στις παραδοσιακές γιορτές και πανηγύρεις που λαμβάνουν χώρα στην πλατεία του χωριού, στην εκκλησία κ.λπ. προσπαθώντας να ενσωματωθεί στον κοινωνικό ιστό του αγροτικού οικισμού. Το στοιχείο της κοινωνικής επαφής είναι αυτό που προσδιορίζει την ιδιαίτερη ταυτότητα του ελληνικού αγροτουρισμού και μπορεί να καταστεί το συγκριτικό του πλεονέκτημα⁷.

Σε όλη τη χώρα, καθ' όλη τη διάρκεια του έτους οργανώνονται αγροτουριστικές εκδηλώσεις όπως η γιορτή του κάστανου, γιορτές κρασιού, η γιορτή της ντομάτας, η γιορτή της ελιάς και γενικά γιορτές για όλα σχεδόν τα προϊόντα της ελληνικής υπαίθρου που συνδυάζονται με πολιτιστικές εκδηλώσεις (π.χ. εκθέσεις, συναυλίες, παραδοσιακούς χορούς, θεατρικές παραστάσεις κ.λπ.).

1.5.5. Γαστρονομικός τουρισμός

Ο ρόλος του φαγητού σε σχέση με την «εικόνα» ενός τουριστικού προορισμού απασχολεί τους ερευνητές, την επιστημονική κοινότητα, τους επαγγελματίες του τουρισμού, τις επιχειρήσεις τροφίμων και τις κυβερνήσεις. Σύμφωνα με τον Π.Ο.Τ., ακόμα και αν η γαστρονομία ή το κρασί δεν αποτελεί το κυρίαρχο κίνητρο επιλογής ενός προορισμού, στην πραγματικότητα καταγράφεται η αύξηση του ρόλου του φαγητού ως δευτερογενούς ή συμπληρωματικού κινήτρου στην επιλογή των τουριστών⁸. Η γαστρονομία θεωρείται σημαντικό πολιτισμικό προϊόν, που είναι από μόνο του ιδιαίτερα ελκυστικό για τους επισκέπτες, αλλά παράλληλα αποτελεί και πολύτιμο συμπλήρωμα στο παραδοσιακό χαρτοφυλάκιο των πολιτιστικών προϊόντων, στο οποίο περιλαμβάνονται και άλλα στοιχεία όπως τα μνημεία, τα μουσεία, η τοπική αρχιτεκτονική κ.λπ⁹. Μάλιστα έχει διαπιστωθεί ότι η τοπική γαστρονομία αποτελεί σημαντικό κριτήριο επιλογής ενός προορισμού και σε άλλες εναλλακτικές μορφές τουρισμού όπως ο αγροτουρισμός και ο αστικός τουρισμός. Οι όροι που χρησιμοποιούνται για να δηλωθεί η αναζήτηση ποιοτικού και καλού φαγητού, είναι "food tourism", "gastronomy tourism", "culinary tourism". Ο όρος όμως που κυρι-

7 Μοίρα, Π. (2004). «Η ανάπτυξη της περιφέρειας μέσω της ανάδειξης της πολιτιστικής ταυτότητας της υπαίθρου - Ο αγροτουρισμός», Πρακτικά 2ου Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου, Διευρυμένη Ευρώπη και Περιφερειακές Ανισότητες, Τ.Ε.Ι. Ηπείρου / Τμήμα Λογιστικής, Πρέβεζα, 3-4/6/2004, σελ. 260-270.

8 UNWTO (2012). Global Report on Food Tourism, AM Reports, Volume 4, UNWTO, Spain, p. 6-7. UNWTO (2017). Second Global Report on Gastronomy Tourism, Affiliate Members Report: Volume sixteen, Madrid, Spain.

9 Μοίρα, Π. & Μυλωνόπουλος, Δ. (2014). Η γαστρονομία ως μορφή πολιτισμικού τουρισμού, e-Journal of Science and Technology (e-JST), Τ.Ε.Ι. Αθήνας, τόμος 9, τεύχος 5, σελ. 81-105, στο http://e-jst.teiath.gr/triantaokto_teuxos.htm

αρχεί τα τελευταία χρόνια είναι «γαστρονομικός τουρισμός».

Η σχέση της γαστρονομίας με τον πολιτισμό όπως προαναφέρθηκε είναι αδήριτη, καθώς μέσα από τις διατροφικές συνήθειες ενός τόπου ο επισκέπτης ενημερώνεται για τις διάφορες πτυχές της καθημερινότητας, αλλά και την ιστορία και τον πολιτισμό. Οι συνήθειες στο φαγητό προσφέρουν γνώσεις σχετικά με τον τρόπο ζωής, βοηθώντας τους τουρίστες να κατανοήσουν τις διαφορές μεταξύ της δικής τους κουλτούρας και αυτής του τοπικού πληθυσμού¹⁰.

Η γαστρονομία καθίσταται το κύριο κίνητρο επιλογής ενός τουριστικού προορισμού ή τουλάχιστον ένα από τα σημαντικότερα. Μπορεί μάλιστα να θεωρηθεί η γαστρονομία ως υποκατηγορία του πολιτισμικού τουρισμού. Σύμφωνα με την World Food Travel Association, ο γαστρονομικός τουρισμός αναφέρεται στην αναζήτηση ιδιαίτερων ή μοναδικών εμπειριών φαγητού και ποτού¹¹. Η γαστρονομία πέρα από το καλό φαγητό, δημιουργεί ένα πλήρες δίκτυο δραστηριοτήτων που αφορά το φαγητό και την διατροφή. Περιλαμβάνει την προμήθεια των διαφόρων υλικών-προϊόντων συστατικών του φαγητού, την προετοιμασία, την παρασκευή του φαγητού, την παρουσίαση, τους τρόπους κατανάλωσης, το κοινωνικό πλαίσιο κατανάλωσης του φαγητού, αλλά και τους συμβολισμούς της κατανάλωσής του¹².



Ψάρια και θαλασσινά, πρώτες επιλογές της ελληνικής γαστρονομίας.

10 Μοίρα, Π. & Μυλωνόπουλος, Δ. (2014). Η γαστρονομία ως μορφή πολιτισμικού τουρισμού, e-Journal of Science and Technology (e-JST), Τ.Ε.Ι. Αθήνας, τόμος 9, τεύχος 5, σελ. 81-105. στο http://e-jst.teiath.gr/triantaokto_teuxos.htm

11 World Food Travel Association, In <http://www.worldfoodtravel.org/>, access 20/2/2014.

12 Μοίρα, Π. & Μυλωνόπουλος, Δ. οπ.π.

Όλα τα παραπάνω χρησιμοποιούνται ευρύτατα από τη βιομηχανία του τουρισμού προκειμένου να αναπτυχθούν ανάλογα προϊόντα, όπως εκπαιδευτικά προγράμματα μαγειρικής σε συνδυασμό με τουριστικές ξεναγήσεις, οργανωμένη διαμονή σε αγροκτήματα όπου οι επισκέπτες διαμένουν στο κατάλυμα του αγρότη και παράλληλα μπορούν να συμμετέχουν στις αγροτικές εργασίες και στο μαγείρεμα του φαγητού και φυσικά να το γευτούν, μυούμενοι στην εμπειρία του αγροτικού πολιτισμού (αγροτουρισμός) μέσα από τους δρόμους των τοπικών γεύσεων. Με αυτό τον τρόπο, γύρω από το φαγητό και το ποτό έχει διαμορφωθεί μια τεράστια βιομηχανία, με την εμπλοκή πληθώρας τουριστικών επιχειρήσεων όπως εστιατόρια, ξενοδοχεία, τουριστικά γραφεία, αεροπορικές εταιρείες, εμπορικά καταστήματα. Επίσης, αναπτύσσονται διάφορες δράσεις όπως πολιτιστικές διαδρομές και οδοιπορικά, μαθήματα μαγειρικής, γευσιγνωσίας, οινογνωσίας, συμμετοχή σε αγροτικές δραστηριότητες, ειδικευμένα συνέδρια, θεματικά μουσεία κ.λπ.

Οι δημοφιλείς γαστρονομικοί προορισμοί σχεδιάζουν ειδικά για τους τουρίστες ένα μίγμα προϊόντων, υπηρεσιών και δραστηριοτήτων με σκοπό την ανάδειξη των χαρακτηριστικών προϊόντων και της κουζίνας του τόπου, τη δημιουργικότητα των παροσκευαστών, τη μοναδικότητα και την παράδοση κάθε περιοχής, έτσι ώστε να προσφέρουν στον επισκέπτη μια ολοκληρωμένη και αξιολογούμενη ταξιδιωτική-γαστρονομική εμπειρία¹³.

Η ελληνική κουζίνα διαθέτει σημαντικά πλεονεκτήματα όπως είναι η υγιεινή μεσογειακή διατροφή, η μεγάλη ποικιλία συστατικών και γεύσεων σε συνδυασμό με το μοναδικό φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον για την απόλαυσή τους. Προς αυτή την κατεύθυνση κινείται η δράση «Ελληνικό Πρωινό¹⁴», του Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου της Ελλάδας. Μέσω της προσφοράς ελληνικού πρωινού σε ξενοδοχειακές μονάδες οι επισκέπτες έχουν την ευκαιρία να δοκιμάσουν την τοπική παραδοσιακή κουζίνα και τα ελληνικά προϊόντα.

1.5.6. Οινoturισμός

Στην ίδια φιλοσοφία κινείται ο οινoturισμός, μια δραστηριότητα που βασίζεται στην παραγωγή του οίνου ως οικονομική δραστηριότητα με πολιτισμικές διαστάσεις. Ο οινoturισμός αναφέρεται σε επισκέψεις σε αμπελώνες και σε οινοποιεία, όπου ο τουρίστας μπορεί να δοκιμάσει κρασιά, να παρακολουθήσει ή και να λάβει μέρος στη συγκομιδή των σταφυλιών. Σε ορισμένες περιοχές, μπορεί να διανυκτερεύσει σε καταλύματα που λειτουργούν στην ευρύτερη περιοχή του οινοποιείου. Η μορφή αυτή τουριστικής δραστηριότητας έχει πολλαπλά οφέλη για τους παρα-

13 Μοίρα, Π. & Μυλωνόπουλος, Δ. σπ.π.

14 Βλ. Ελληνικό πρωινό (2018). στο <https://www.greekbreakfast.gr/>

γωγούς καθώς οι επισκέπτες αγοράζουν κρασιά από τις εγκαταστάσεις του οινοποιείου και έτσι συνεισφέρουν σε μεγάλο ποσοστό στις ετήσιες πωλήσεις τους και παράλληλα καθίστανται διαφημιστές των ελληνικών κρασιών στις χώρες προέλευσης

Ο οινοτουρισμός είναι μια μορφή εναλλακτικού τουρισμού, που είναι εναρμονισμένη με το φυσικό περιβάλλον και αποσκοπεί στην ουσιαστική γνωριμία με τον τόπο, μέσα από την παράδοση της αμπελουργίας και της οινοποιίας. Θεωρείται μάλιστα υποκατηγορία του πολιτισμικού τουρισμού.

Με σκοπό τη διατήρηση και την ανάδειξη του «πολιτισμού του κρασιού» έχουν δημιουργηθεί και προωθούνται ως τουριστικές διαδρομές σε όλη την Ελλάδα οι «Δρόμοι του Κρασιού». Οι δρόμοι του κρασιού αφορούν διαδρομές που διασχίζουν τα πιο γραφικά σημεία μιας αμπελουργικής ζώνης και δίνουν τη δυνατότητα επίσκεψης σε επιλεγμένες οινοπαραγωγικές μονάδες και δοκιμής των τοπικών κρασιών με τη συνοδεία τοπικών εδεσμάτων. Η δραστηριότητα αυτή πλαισιώνεται με περιήγηση σε παραδοσιακούς οικισμούς, σε αρχαιολογικούς χώρους, σε περιοχές φυσικού κάλλους κ.λπ.

Οι *Δρόμοι του Κρασιού στην Ελλάδα* συμπεριλαμβάνουν τις σημαντικότερες οινοπαραγωγές περιοχές:

- Στη *Θράκη* διέρχονται από το Εβρο και τη Σαμοθράκη, τη Ροδόπη και την Ξάνθη.
- Στη *Μακεδονία* οι δρόμοι του κρασιού διέρχονται από την Καβάλα, τη Δράμα, τις Σέρρες, τη Χαλκιδική, τη Θεσσαλονίκη, το Κιλκίς, την Πέλλα, τη Φλώρινα, την Κοζάνη, τα Γρεβενά, την Κοζάνη, την Ημαθία και την Πιερία.
- Στη *Θεσσαλία* στο δίκτυο συμμετέχουν η Λάρισα, η Μαγνησία, οι Βόρειες Σποράδες, η Καρδίτσα και τα Τρίκαλα.
- Στην *Ήπειρο* συμμετέχουν και οι τέσσερις περιφερειακές ενότητες δηλ. τα Ιωάννινα, η Άρτα, η Πρέβεζα και η Θεσπρωτία.
- Στη *Στερεά Ελλάδα* συμμετέχουν η Αιτωλοακαρνανία, η Φωκίδα, η Ευρυτανία, η Φθιώτιδα, η Βοιωτία, η Εύβοια, η Σκύρος και η Αττική.
- Στην *Πελοπόννησο* στους δρόμους του κρασιού μετέχουν η Κορινθία, η Αχαΐα, η Ηλεία, η Μεσσηνία, η Λακωνία, η Αρκαδία, η Αργολίδα και τα Κύθηρα.
- Στους δρόμους του κρασιού των νησιών του Αιγαίου¹⁵ συμμετέχουν η Λέσβος, η Λήμνος, η Χίος, οι Οινούσες, τα Ψαρά, η Σάμος, η Ικαρία και οι Φούρνοι. Στο δίκτυο μετέχουν όλα τα Δωδεκάνησα και οι Κυκλάδες.

15 Από το 2009 η Ένωση Οινοποιών Αμπελουργών Νήσων Αιγαίου (ENOANA) διοργανώνει και προβάλλει τους «Δρόμους του Κρασιού του Αιγαίου» σε κάθε νησί και τη δράση «Ρότες του Κρασιού του Αιγαίου» που αφορούν όλο το αρχιπέλαγος. Βλ. <http://aegeanwineries.gr/producers/>

- Στην Κρήτη έχουν διαμορφωθεί οι «Δρόμοι του Κρασιού της Κρήτης¹⁶». Στη διαδρομή τα οινοποιεία είναι ανοιχτά και επισκέψιμα για το κοινό, που μπορεί να ξεναγηθεί στους *αμπελώνες* και στα *κελάρια* και να δοκιμάσει τα κρητικά κρασιά με τη συνοδεία μεζέδων από την *κρητική κουζίνα*.
- Στα *Ιόνια νησιά* οι δρόμοι του κρασιού περιλαμβάνουν την Κέρκυρα, τους Παξούς, τη Λευκάδα, τη Ζάκυνθο, την Κεφαλονιά και την Ιθάκη.

1.5.7. Οικοτουρισμός

Ο οικοτουρισμός είναι ένα ταξίδι υπεύθυνο περιβαλλοντικά, σε σχετικά άθικτες φυσικές περιοχές με στόχο την απόλαυση της φύσης, που παράλληλα προωθεί την προστασία αυτής και ελαχιστοποιεί τις αρνητικές επιδράσεις των επισκεπτών στο περιβάλλον. Ο Οικοτουρισμός είναι το ταξίδι στη φύση που συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος και στην αιεφόρο ανάπτυξη¹⁷.



Οι καταρράκτες στο φαράγγι Δημοσάρι, Νυδρί Λευκάδας.

Η Ελλάδα διαθέτει ιδιαίτερα πλούσιο και ποικίλο φυσικό περιβάλλον. Παρουσιάζει σπάνια γεωμορφολογία με έντονες αντιθέσεις και πολλές περιοχές υψηλής οικολογικής αξίας. Επιβλητικοί ορεινοί όγκοι, σπήλαια και φαράγγια, λίμνες, ποτάμια, μοναδικοί βιότοποι και σπάνια οικοσυστήματα δημιουργούν εντυπωσιακά τοπία, τα οποία σε συνδυασμό με το ήπιο κλίμα, καθιστούν τη χώρα ιδανικό προορισμό για την ανάπτυξη διαφόρων δραστηριοτήτων οικοτουρισμού.

16 Βλ. Destination Crete (2018). Οινοποιεία στο <http://www.destinationcrete.gr/el/wineries>
17 Fennell, D. (2008). Ecotourism,, 3rd edition, NY: Routledge

Έτσι η Ελλάδα προσφέρεται για την ανάπτυξη πληθώρας οικοτουριστικών δραστηριοτήτων όπως περιήγηση στα Αισθητικά Δάση, στους Εθνικούς Δρυμούς (π.χ. Εθνικός Δρυμός στην Πίνδο) και στα Εθνικά Πάρκα, για παρατήρηση της σπάνιας χλωρίδας και πανίδας ανάλογα με την επισκεπτόμενη περιοχή (π.χ. Πρέσπες), ορεινή πεζοπορία¹⁸ και ορεινή ποδηλασία (π.χ. Ροδόπη), διάσχιση φαραγγιών (π.χ. Σαμαριά), rafting και κανό-καγιάκ σε ποτάμια (π.χ. Έβρο), ορειβάσια και αναρρίχηση (π.χ. Κάρπαθος), σκι (π.χ. Βελούχι) κ.λπ.

1.5.8. Ορεινός τουρισμός

Στους φυσικούς ελκτικούς πόρους ιδιαίτερη θέση κατέχει το ορεινό τοπίο καθώς το φυσικό κάλλος και η άγρια φύση του παρέχουν τη δυνατότητα ανάπτυξης διαφόρων ανθρώπινων δραστηριοτήτων αναψυχής, τόσο στη χειμερινή, όσο και στη θερινή περίοδο. Η πληθώρα των δραστηριοτήτων αναψυχής στους ορεινούς όγκους, προσελκύει τουριστικές ροές σε τέτοιο βαθμό, ώστε να γίνεται λόγος για ορεινό τουρισμό.

Ο ορεινός τουρισμός θεωρείται ως εναλλακτική μορφή τουρισμού, ως δραστηριότητα μέσω της οποίας οι άνθρωποι επιδιώκουν να ικανοποιήσουν νέες ανάγκες που συνδέονται με την επαφή με το φυσικό περιβάλλον, τη γνωριμία με τον τοπικό πληθυσμό και πολιτισμό αλλά και την ενίσχυση του κοινωνικού γοητρίου.

Η Ελλάδα λόγω του ορεινού της χαρακτήρα και της πλούσιας χλωρίδας και πανίδας μπορεί να αναπτύξει δραστηριότητες ορεινού τουρισμού.

Σήμερα, στους ορεινούς όγκους της χώρας λειτουργούν 20 χιονοδρομικά κέντρα, σε υψόμετρο από 1.400μ. έως 2.400μ. Τα χιονοδρομικά κέντρα λειτουργούν ως εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής¹⁹ χαρακτηρίζονται από την εποχική λειτουργία τους καθώς λειτουργούν μόνο τη χειμερινή περίοδο και εξυπηρετούν αθλήματα και δραστηριότητες χειμερινού κυρίως τουρισμού. Ειδικότερα, οι χιονοδρομικές πίστες

18 Την Ελλάδα, εκτός από τα χαραγμένα Ελληνικά μονοπάτια, διασχίζουν δύο ευρωπαϊκά μονοπάτια μεγάλων διαδρομών το E4 και το E6. Το E4 ξεκινά από τα Πυρηναία, διασχίζει τη Νότια Γαλλία, Ελβετία και Βουλγαρία και φθάνει στα Ελληνικά σύνορα. Διασχίζει την Ελλάδα από τη Φλώρινα μέχρι το Γύθειο και συνεχίζει στην Κρήτη. Η διαδρομή μπορεί να χωρισθεί σε τρία τμήματα, το βόρειο, Φλώρινα – Δελφοί, το νότιο Δελφοί – Γύθειο και της Κρήτης. Το E6 ξεκινά από τη Φινλανδία, διασχίζει τη Δανία, τη Γερμανία, την Αυστρία, τη Σλοβενία φθάνει στην Ελλάδα και διασχίζοντας τη χώρα από δυτικά προς τα ανατολικά καταλήγει στην Αλεξανδρούπολη. Το ελληνικό τμήμα του έχει δύο σκέλη. Το πρώτο ξεκινά από την πόλη της Ηγουμενίτσας και μέσω της Δωδώνης, των Ιωαννίνων και της Καστοριάς φτάνει μέχρι τις Πρέσπες. Το δεύτερο σκέλος ξεκινά από την περιοχή της Φλώρινας, διασχίζει τις ορεινές περιοχές της δυτικής, κεντρικής και ανατολικής Μακεδονίας και φτάνει ως την πόλη της Αλεξανδρούπολης, στην περιοχή της Θράκης.

19 Μυλωνόπουλος Δ. (2016). Τουριστικό Δίκαιο, Β΄ έκδοση, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σελ. 247-259.



Η παραλία της Ζακύνθου, Ναυάγιο.

με μήκος που ανέρχεται σε 181 χλμ. περίπου εξυπηρετούνται από 106 τουριστικούς αναβατήρες (από τους οποίους οι 30 είναι εναέριοι), με μεταφορική ικανότητα πάνω από 74.000 άτομα ανά ώρα. Τα εισιτήρια στα Χιονοδρομικά Κέντρα της Ελλάδας υπερβαίνουν τις 400 χιλιάδες ετησίως²⁰. Η διαχείριση τους ανήκει κυρίως σε κρατικούς φορείς (Δήμο, Περιφέρεια, εταιρεία του Δημοσίου ή τον Ελληνικό Ορειβατικό Σύλλογο).

1.5.9. Θαλάσσιος τουρισμός

Ο θαλάσσιος τουρισμός είναι μια από τις δυναμικότερες μορφές του σύγχρονου τουρισμού. Περιλαμβάνει όλες τις δραστηριότητες αναψυχής που έχουν ως πεδίο αναφοράς και ανάπτυξης – δράσης το θαλάσσιο περιβάλλον. Το πλαίσιο των θαλάσσιων τουριστικών δραστηριοτήτων είναι ευρύ²¹.

Η θάλασσα αποτελεί σπουδαίο φυσικό πόρο για τη χώρα. Επίσης η εκτεταμένη παράκτια ηπειρωτική και νησιωτική ακτογραμμή αποτελεί τη βάση ανάπτυξης διαφόρων θαλάσσιων δραστηριοτήτων αναψυχής.



Ιστιοπλοϊκό σκάφος στο Αιγαίο.

Ο θαλάσσιος τουρισμός στην Ελλάδα μπορεί να καλύψει όλες τις μορφές του. Έτσι στην Ελλάδα υπάρχουν περιοχές όπου εκτός από τις κλασικές θαλάσσιες δραστηριότητες (π.χ. κολύμβηση, ηλιοθεραπεία,

20 Moira, P. and Drivas P. (2017). Mountain Tourism in Greece. Possibilities and Prospects of Tourist Season Extension throughout the Year, International Journal of Research in Tourism and Hospitality (IJRTH), vol 3, no. 4, 2017, pp. 16-17. doi:<http://dx.doi.org/10.20431/2455-0043.0304002>

21 βλ. περισσότερα Μυλωνόπουλος, Δ. - Μοίρα, Π. (2005). Θαλάσσιος τουρισμός, εκδ. Interbooks, Αθήνα.

κ.λπ.) αναπτύσσεται το windsurfing (π.χ. Ρόδος, Νάξος, κ.ά.), οι καταδύσεις (π.χ. Κάρπαθος), η παρατήρηση θαλάσσιων θηλαστικών και ζώων (Εθνικό Πάρκο Αλοννήσου, Εθνικό Πάρκο Ζακύνθου), η ιστιοπλοΐα (π.χ. Αιγαίο), το ψάρεμα, κ.λπ.

Επίσης χάρη στα νησιωτικά συμπλέγματα του Αιγαίου και του Ιονίου πελάγους αναπτύσσεται ιδιαίτερα το γιώτινγκ δηλ. η επίσκεψη νησιών με σκάφη αναψυχής και η κρουαζιεροπλοΐα δηλ. η επίσκεψη νησιών με κρουαζιερόπλοια που διαθέτουν ξενοδοχειακή υποδομή για την διαμονή, εστίαση και ψυχαγωγία των επιβατών.

1.5.10. Αλιευτικός τουρισμός

Η δραστηριότητα αυτή πραγματοποιείται στο υγρό στοιχείο και περιλαμβάνει την ανάπτυξη αλιευτικών δραστηριοτήτων από τους επαγγελματίες αλιείς με σκοπό την ψυχαγωγία των τουριστών και τη διάδοση της αλιευτικής κουλτούρας. Θεωρείται δραστηριότητα του θαλάσσιου τουρισμού. Παράλληλα, μπορεί να θεωρηθεί και ως υποκατηγορία του πολιτιστικού τουρισμού, καθώς φέρνει σε επαφή τον τουρίστα με τη ζωή και τον πολιτισμό του αλιέα. Οι στόχοι του αλιευτικού τουρισμού είναι αφενός η ψυχαγωγία του κοινού μέσω της αλιείας και η γνωριμία με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της και αφετέρου η οικονομική ενίσχυση των αλιέων και η τόνωση του κοινωνικού ιστού των τοπικών κοινωνιών τους.

Ήδη σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες εφαρμόζεται αυτή η εναλλακτική μορφή τουρισμού με εμφανή θετικά αποτελέσματα στους ευαίσθητους τομείς της αλιείας, του τουρισμού και της αειφόρου ανάπτυξης.



Ψαροκάικο.

1.5.11. Καταδυτικός τουρισμός

Οι καταδύσεις, είτε υποβρύχιες είτε ελεύθερες αποτελούν αναμφισβή-

τητα, μια από τις ωραιότερες και πλέον ενδιαφέρουσες ψυχαγωγικές δραστηριότητες και προσφέρουν ταυτόχρονα άθληση, γνώσεις, υγεία, πνευματική άσκηση και ψυχική ηρεμία και βρίσκονται ανάμεσα στις πιο γρήγορα αναπτυσσόμενες ασχολίες στο κόσμο. Οι καταδύσεις αναψυχής θεωρούνται δραστηριότητα του θαλάσσιου τουρισμού. Σύμφωνα με τα στοιχεία, το 2013 πιστοποιήθηκαν από το μεγαλύτερο οργανισμό πιστοποίησης αυτοδύτων (PADI) περισσότερο από ένα εκατομμύριο άτομα, ενώ συνολικά υπάρχουν περισσότεροι από 25 εκατομμύρια πιστοποιημένοι δύτες²². Μόνο στις ΗΠΑ υπολογίζονται 2,7-3,5 εκατομμύρια δύτες (scuba divers) αναψυχής σε σύνολο 6 εκατομμυρίων παγκοσμίως και περίπου 11 εκατομμύρια snorkelers έναντι 20 εκατομμυρίων σε όλο τον κόσμο²³.

Στην Ευρώπη εκτιμάται ότι υπάρχουν 3,5 εκατομμύρια ενεργοί δύτες, εκ των οποίων πάνω από 1,5 εκατομμύριο κάθε χρόνο πραγματοποιούν τουλάχιστον ένα καταδυτικό ταξίδι σε κάποιον καταδυτικό προορισμό, σύμφωνα με στοιχεία από τη European Underwater Federation και την RSTC (Recreational Scuba Training Council), ενώ υπολογίζεται ότι γύρω στο 70% επιλέγουν τη Μεσόγειο κάθε χρόνο για το ταξίδι τους και για να απολαύσουν το χόμπι τους.

Σήμερα η κατάδυση δημιουργεί ένα σημαντικό τομέα οικονομικών δραστηριοτήτων, που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «καταδυτική τουριστική βιομηχανία» και που περιλαμβάνει επιχειρήσεις πώλησης καταδυτικού εξοπλισμού, σχολές καταδυτικής εκπαίδευσης, επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών μεταφοράς με εξειδικευμένα πλοία στους χώρους κατάδυσης, εταιρείες διαφήμισης και προβολής των περιοχών κατάδυσης, θέρετρα τουριστών για καταδύσεις, επιχειρήσεις έκδοσης ειδικού έντυπου και ηλεκτρονικού τύπου, ταξιδιωτικά πρακτορεία που ασχολούνται αποκλειστικά με τις καταδύσεις κ.λπ.

Η Ελλάδα διαθέτει 9.235 νησιά εδάφη²⁴, με συνολικό μήκος ακτών 15.021 χλμ εξαιρετικές κλιματολογικές συνθήκες, ιστορικότητα, τεράστια πολιτιστική κληρονομιά και πλούσια θαλάσσια χλωρίδα και πανίδα. Τα παραπάνω στοιχεία είναι δυνατόν, αν αξιοποιηθούν ορθολογικά να αποτελέσουν τη βάση ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού και να καταστήσουν την Ελλάδα καταδυτικό προορισμό καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

1.5.12. Αθλητικός τουρισμός

Με τον όρο αθλητικός τουρισμός νοείται κάθε ανάμειξη ενεργητική ή

22 PADI (2017). Worldwide Corporate Statistics 2017. Data for 2011-2016.

23 DEMA, (2017). Fast Facts: Recreational Scuba Diving and Snorkeling, available at <https://c.yimcdn.com/sites/www.dema.org/resource/resmgr/imported/Diving%20Fast%20Facts-2013.pdf>

24 Με την καταγραφή κάθε τμήματος γης πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας, από την Υδρογραφική Υπηρεσία του Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού.

παθητική σε αθλητικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο ενός τουριστικού ταξιδιού και με κυρίαρχο κίνητρο την ψυχαγωγία και την ήπια άθληση και όχι τη συμμετοχή σε αθλητικά δρώμενα ή την προετοιμασία τους για αυτά (προπόνηση).

Οι αθλητικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται κατά τη διάρκεια ενός τουριστικού ταξιδιού μπορεί να αφορούν α) την ενεργητική συμμετοχή του τουρίστα – επισκέπτη σε ένα άθλημα ή σε αθλητικές εκδηλώσεις (π.χ. συμμετοχή σε ένα αγώνα δρόμου, Μαραθώνιο κ.λπ.), β) την παρακολούθηση ενός αθλητικού γεγονότος ως θεατής (π.χ. οι θεατές των ολυμπιακών αγώνων, οι θεατές/φίλαθλοι του Μουντιάλ, κ.λπ.), γ) τη βελτίωση της υγείας, της φυσικής κατάστασης και ευεξίας του ατόμου μέσω της αθλητικής δραστηριότητας, δ) την επίσκεψη σε τοποθεσίες και μέρη που σχετίζονται με την ιστορία, την πολιτισμική κληρονομιά, την κουλτούρα του αθλήματος ή ενός αθλητικού μύθου (π.χ. επίσκεψη σε στάδια, hall of fames, αθλητικά μουσεία, κ.λπ.).

Για την ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού υπάρχει η ανάγκη για διευρυμένη υψηλής ποιότητας υποδομής σε διαφορετικούς τομείς υποστήριξης, οι οποίοι είναι το φυσικό περιβάλλον, οι υπηρεσίες, η διασκέδαση, οι μεταφορές, το τεχνητό περιβάλλον, η στέγαση, η πολιτιστική κληρονομιά, οι οργανισμοί και οι κατασκευασμένες διευκολύνσεις. Ο αθλητικός τουρισμός επιτυγχάνει να προσελκύσει σημαντικό αριθμό ενδιαφερομένων αποκτώντας την αντίστοιχη οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική σημασία.

Η Ελλάδα μετά τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, απέκτησε σύγχρονες αθλητικές εγκαταστάσεις και υποδομές. Οι υποδομές αυτές μπορούν να αξιοποιηθούν ώστε καθ' όλη τη διάρκεια του έτους να οργανώνονται διεθνείς αθλητικές συναντήσεις που θα προσελκύουν το διεθνές ενδιαφέρον. Επίσης, οι κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν στη χώρα, σε συνδυασμό με το αίσθημα ασφαλείας, είναι παράμετροι που ενισχύουν την ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού.

1.5.13. Τουρισμός υγείας, ιατρικός τουρισμός, ιαματικός τουρισμός

Οι μετακινήσεις των ατόμων μπορούν να διακριθούν ανάλογα με το κυρίαρχο κίνητρο σε α) *τουρισμό υγείας*, όπου το κυρίαρχο κίνητρο είναι οι διακοπές / αναψυχή και σε β) *ταξίδια υγείας*, όπου το κυρίαρχο κίνητρο είναι η αποκατάσταση της υγείας.

Το πρωταρχικό στοιχείο στον *τουρισμό υγείας* είναι η μετακίνηση για λόγους αναψυχής. Δηλαδή ο μετακινούμενος – ο ταξιδιώτης, έχει την πρόθεση της αναψυχής στον τόπο του προορισμού, αλλά απαραίτητο στοιχείο για την πραγματοποίησή του αυτού του στόχου, δηλ. η απόλαυση του περιβάλλοντος του προορισμού, είναι η παροχή σ' αυτό ιατρικής φροντίδας και εξειδικευμένων ιατρικών υπηρεσιών. Έτσι, η παροχή ιατρικών υπηρεσιών καθίσταται απαραίτητο, αλλά όχι το πρωταρχικό

στοιχείο στην τουριστική απόδραση. Το ιατρικό στοιχείο λειτουργεί συμπληρωματικά στην τουριστική διαδικασία, για τη διατήρηση της υγείας του τουρίστα, χωρίς την οποία δεν ήταν δυνατή η πραγματοποίησή της. Σ' αυτή την περίπτωση γίνεται λόγος για τουρισμό υγείας δηλ. για τουρίστες, άτομα που μετακινούνται κατόπιν ελεύθερης επιλογής για λόγους αναψυχής αλλά επιλέγουν προορισμό που παρέχει σ' αυτούς εξειδικευμένες ιατρικές υπηρεσίες, ώστε να είναι σε θέση να απολαύσουν τις διακοπές τους²⁵.

Με βάση το κυρίαρχο κίνητρο της αναψυχής, ο *τουρισμός υγείας* εμπεριέχει α1) τον ιαματικό τουρισμό, εφόσον οι διακοπές συνδυάζονται με την ιαματική θεραπεία²⁶, α2) τον τουρισμό αναζωογόνησης (spa) με κίνητρο τις διακοπές σε συνδυασμό με αποκατάσταση ή διατήρηση της ευεξίας, και α3) τον ιατρικό τουρισμό. Στην περίπτωση αυτή, ο ιατρικός τουρισμός αναφέρεται πράγματι σε *τουρίστες*, δηλ. σε άτομα που ταξιδεύουν για αναψυχή, αλλά λόγω της ιδιαίτερης κατάστασης της υγείας τους, απαιτείται η ύπαρξη ειδικών υποδομών π.χ. ένας νεφροπαθής που χρειάζεται σε τακτά χρονικά διαστήματα αιμοκάθαρση, επομένως πραγματοποιεί διακοπές σε μέρη όπου υπάρχουν κατάλληλες υποδομές²⁷. Για την ικανοποίηση αυτού του είδους των αναγκών έχουν αναπτυχθεί ξενοδοχεία-νοσοκομεία που φιλοξενούν τουρίστες-νεφροπαθείς ή ξενοδοχειακές μονάδες συνεργάζονται με ιατρικά κέντρα που γειτνιάζουν με αυτά ώστε να ικανοποιούν τις ανάγκες των τουριστών-νεφροπαθών.

Επίσης, ένας άτομο με ψυχικές διαταραχές πραγματοποιεί τις διακοπές του σε εγκαταστάσεις όπου παρέχονται ειδικές υπηρεσίες. Κάποιος άλλος πραγματοποιεί μια επέμβαση πλαστικής χειρουργικής για λόγους αισθητικής και όχι υγείας (π.χ. αποκατάσταση) και συνδυάζει την επέμβαση με τις διακοπές ενώ παράλληλα εξασφαλίζει τη διακριτικότητα σε ένα περιβάλλον εκτός του τόπου μόνιμης κατοικίας. Επίσης, στην κατηγορία αυτή μπορούν να ενταχθούν και μετακινήσεις ατόμων με κινητικά προβλήματα, που απαιτούν ειδικές διευκολύνσεις από τον τόπο υποδοχής ή άτομα μεγάλης ηλικίας με προβλήματα υγείας που ταξιδεύουν για διακοπές αλλά η υγεία τους πρέπει να τελεί υπό διαρκή ιατρική επιτήρηση. Τέλος, στην κατηγορία αυτή, αν και υπάρχει πάντοτε ο αντίλογος, είναι δυνατόν να ενταχθούν και άλλες μορφές μετακίνησης για θέματα

25 Μοίρα, Π. και Μυλωνόπουλος, Δ. (2014). Τουρισμός υγείας και ταξίδι υγείας. Κοινωνιολογική προσέγγιση και εννοιολογική διασαφήνιση, e-Journal of Science and Technology (e-JST), T.E.I. Αθήνας, τόμος 9, τεύχος 2, σελ. 20-21. στο http://e-jst.teiath.gr/triantapente_teuxos.htm

26 Τα ιαματικά νερά χρησιμοποιούνται από άτομα που αναζητούν θεραπεία από ιατρικά προβλήματα όπως η αρθρίτιδα, μυϊκοί πόνοι και πόνοι αρθρώσεων, τα τραύματα, το άσθμα, η στειρότητα αλλά και αποκατάσταση μετά από μια χειρουργική επέμβαση.

27 Εκτιμάται ότι σήμερα υπάρχουν 1,6 εκατομμύρια νεφροπαθείς σε ολόκληρο τον κόσμο.

υγείας που δεν εμπεριέχουν κίνδυνο υγείας, ζωής και γενικά πόνο π.χ. η πραγματοποίηση οδοντιατρικών εργασιών²⁸.

Κάθε άλλη περίπτωση ταξιδιού με σκοπό την αναζήτηση θεραπείας ή την πραγματοποίηση μιας ιατρικής επέμβασης δεν εντάσσεται στις μορφές της τουριστικής μετακίνησης. Οι μετακινήσεις αυτές πραγματοποιούνται για διάφορους λόγους όπως ανεπάρκεια υποδομών, ανεπάρκεια ιατρικών ειδικοτήτων, μεγάλες καταστάσεις αναμονής στην χώρα προέλευσης, έλλειψη κατάλληλου θεσμικού πλαισίου (π.χ. για μεταμοσχεύσεις, έρευνα για βλαστοκύτταρα κ.λπ.) νομικές απαγορεύσεις (π.χ. άμβλωση). Οι μετακινήσεις αυτές, όχι μόνο είναι αναγκαστικές, και δεν γίνονται από ελεύθερη επιλογή, αλλά εμπεριέχουν δυσάρεστα συναισθήματα, πόνο και ανθρώπινη δυστυχία που δεν συνάδουν με τους όρους τουρισμός-διακοπές-αναψυχή. Έτσι, είναι πιο δόκιμος ο χαρακτηρισμός τους ως «ταξίδια υγείας» και όχι ως «ιατρικός τουρισμός». Στα ταξίδια υγείας, είναι δυνατόν να ενταχθεί και η επίσκεψη σε ιαματικές πηγές σε λουτροπόλεις στην περίπτωση που το κυρίαρχο στοιχείο είναι η αποκατάσταση της υγείας και όχι η αναψυχή. Δηλαδή η μετακίνηση αυτή πραγματοποιείται με εντολή γιατρού²⁹.

Από την αρχαιότητα οι άνθρωποι συνειδητοποίησαν τη θεραπευτική σπουδαιότητα των ιαματικών πηγών. Οι αρχαίοι Έλληνες κληρονόμησαν την «υδροφιλία» από τους Αχαιοίς των Ομηρικών χρόνων καθώς διαπίστωσαν μόνο ωφέλειες από το νερό που το ύψωσαν στη θέση του θρησκευτικού συμβόλου. Πρώτοι οι αρχαίοι Έλληνες, και αργότερα οι Ρωμαίοι αυτοκράτορες κατασκεύασαν σε διάφορες περιοχές εγκαταστάσεις για να απολαμβάνουν τα ιαματικά λουτρά, όπως οι ιαματικές πηγές της Αιδηψού, του Λουτρακίου κ.ά. Η περίοδος της σύγχρονης επιστημονικής προσέγγισης των ιαματικών πηγών στην Ελλάδα άρχισε το 1830 από την Κύθνο. Από την εποχή αυτή συστηματοποιήθηκε η μελέτη και η καταγραφή των γεωλογικών, φυσικοχημικών, θεραπευτικών και άλλων ιδιοτήτων των πηγών και τέθηκαν οι βάσεις της ανάπτυξης του ιαματικού τουρισμού. Σήμερα οι άνθρωποι εξακολουθούν να ταξιδεύουν προς τις περιοχές που διαθέτουν ιαματικές πηγές για θεραπευτικούς λόγους. Σε όλη την Ελλάδα υπάρχει μεγάλος αριθμός ιαματικών υδάτων που θεραπεύουν διαφορετικές παθήσεις. Σε πολλές περιοχές της χώρας έχουν αναπτυχθεί λουτροπόλεις που προσελκύουν επισκέπτες για θεραπεία, αναψυχή, επικοινωνία, ψυχαγωγία, ευεξία και χαλάρωση (π.χ. Αιδηψός, Λουτράκι, Καμμένα Βούρλα, Λουτρά Καϊάφα, Κυλλήνη κ.ά.).

28 Μοίρα, Π. και Μυλωνόπουλος, Δ. (2014). Τουρισμός υγείας και ταξίδι υγείας. Κοινωνιολογική προσέγγιση και εννοιολογική διασαφήνιση, e-Journal of Science and Technology (e-JST), Τ.Ε.Ι. Αθήνας, τόμος 9, τεύχος 2, σελ. 21 στο http://e-jst.teiath.gr/triantapente_teuxos.htm

29 Μοίρα, Π. και Μυλωνόπουλος, Δ. (2014), οπ.π. σελ. 22.



Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Ελλάδας.

1.5.14. Αστικός τουρισμός

Με τον όρο αστικός τουρισμός αναφερόμαστε στο ταξίδι, συνήθως μικρής διάρκειας, που πραγματοποιείται σε αστικά κέντρα, με κυρίαρχο κίνητρο τις διακοπές, τη γνωριμία με τον πολιτισμό, την πραγματοποίηση αγορών και γενικότερα τη γνωριμία με το αστικό και πολιτισμικό περιβάλλον μιας πόλης³⁰. Πολλές πόλεις προωθούνται ως προορισμοί για σύντομες διακοπές όπως το Λονδίνο, η Ρώμη, το Παρίσι κ.λπ. Στην ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού συνέβαλε και η ανάπτυξη των αεροπορικών εταιρειών χαμηλού κόστους³¹, ιδίως στην ευρωπαϊκή ήπειρο, που επιτρέπουν την εύκολη και γρήγορη μετάβαση και στα πλέον απομακρυσμένα σημεία.

Η Αθήνα πληροί απολύτως τις προϋποθέσεις για να καθιερωθεί ως προορισμός σύντομων αποδράσεων για επισκέπτες που επιθυμούν να γνωρίσουν τον μοναδικό πολιτισμό (μνημεία, ναούς, αρχαιολογικούς χώρους κ.λπ.), να μνηθούν στη μοναδική γαστρονομία της, παρακολουθήσουν πολιτισμικές εκδηλώσεις κ.λπ.



Αθήνα, κέντρο.

1.5.15. Συνεδριακός τουρισμός

Με τον όρο συνεδριακός τουρισμός νοούνται οι οργανωμένες συναντή-

30 Κοκκώσης, Χ. – Τσάρτας, Π. & Γκρίμπα, Ε. (2011). Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού, εκδ. Κριτική, Αθήνα. σελ. 201.

31 UNWTO (2012). Global Report on City Tourism, Affiliate members Reports, Volume 6, p. 8.

σεις ατόμων που έχουν κοινά ενδιαφέροντα ή επαγγελματική ιδιότητα και με κυρίαρχο κίνητρο την ακαδημαϊκή ή επιστημονική ενημέρωση και την ανταλλαγή πληροφοριών και απόψεων³². Θεωρείται υποκατηγορία του επαγγελματικού τουρισμού, από κοινού με τα ταξίδια κινήτρων και τις εκθέσεις. Τα συνέδρια διακρίνονται σε τοπικά, εθνικά ή διεθνή και η θεματολογία τους ποικίλλει (π.χ. τουρισμού, ιατρικά, κ.λπ.).

Ο συνεδριακός τουρισμός αν αναπτυχθεί ορθά, επιτυγχάνει την προσέλκυση μεγάλου αριθμού ατόμων για λίγες μέρες σε ένα συγκεκριμένο προορισμό, διευρύνοντας την τουριστική περίοδο και προβάλλοντας τα ιδιαίτερα τοπικά χαρακτηριστικά.



Αθήνα, κέντρο.

Ο επαγγελματικός τουρισμός, δηλαδή ο τουρισμός συνεδρίων και εκθέσεων, αποτελεί μία νέα μορφή τουρισμού που παρουσιάζει εντυπωσιακή ανάπτυξη. Η παγκοσμιοποίηση της αγοράς επιβάλλει τη συνεχή ενημέρωση και συνεργασία των επιστημόνων και των στελεχών του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα. Παράλληλα η ανάγκη άμεσης επικοινωνίας και ψυχαγωγίας που είναι ιδιαίτερα αυξημένη στις ημέρες μας, οδηγεί στη διοργάνωση συναντήσεων, συνεδρίων, συσκέψεων, κ.λπ. μεταξύ ατόμων που προέρχονται από διαφορετικούς γεωγραφικούς χώρους σε πόλεις μακριά από τον τόπο εργασίας και διαμονής τους. Ο αριθμός

³² Κοκκώσης, Χ. – Τσάρτας, Π. & Γκρίμπα, Ε. (2011). Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού, εκδ. Κριτική, Αθήνα. σελ. 201 και Κραβαρίτης, Κ. & Παπαγεωργίου, Α. (2007). Επαγγελματικός τουρισμός, εκδ. Interbooks, Αθήνα, σελ. 37.

των ανθρώπων που ταξιδεύουν προκειμένου να συμμετάσχουν σε συνέδρια είναι ιδιαίτερα αυξημένος. Συχνότατα μάλιστα τα άτομα αυτά συνοδεύονται από μέλη της οικογένειάς τους που βρίσκουν μία ευκαιρία για διακοπές.

Οι κλιματολογικές συνθήκες, η γεωγραφική θέση, το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον του τόπου διοργάνωσης διεθνών συνεδρίων συνιστούν πρωταρχικές παραμέτρους στην λήψη τη σχετικής απόφασης.

Η Ελλάδα διαθέτοντας όλα αυτά τα συγκριτικά πλεονεκτήματα είναι σε θέση να αναπτύξει το συνεδριακό τουρισμό. Σ' αυτή την κατεύθυνση ορισμένες περιοχές όπως η Ρόδος, η Αθήνα, η Θεσσαλονίκη, η Κως, η Κέρκυρα, η Κρήτη κ.ά. καταβάλλουν σημαντικές προσπάθειες δημιουργώντας την κατάλληλη συνεδριακή υποδομή για την προσέλκυση διεθνών συνεδρίων και εκθέσεων.

feelimos.gr